

מדינת ישראל

משרד החינוך והתרבות
המינהל לחינוך התיישבותי, פנימייתי ועליית הנוער
האגף לחינוך והדרכה בפנימייות

ממערכים לערכים

תוכנית הדרכה שנתית למחנכי הפנימייות הכלליות
במינהל לחינוך התיישבותי, פנימייתי ועליית הנוער

אספו מיינו וכתבו: לייקה חיאט וניבה רמון

עריכה לשונית: ניבה רמון

ייעוץ פדגוגי: ד"ר שלום שמאי

עיצוב גרפי: אילנה רוז'נסקי

המרכזייה החינוכית, תשס"ט תל-אביב

© כל הזכויות שמורות למינהל לחינוך התיישבותי, פנימייתי ועליית הנוער

פתח דבר

מזה שנים אנו מתחבטים בשאלה, האם רצוי לבסס את עבודת ההדרכה בפנימייה על תוכנית שנתית ערוכה ומובנית. השוללים, טענו כי תכנון שכזה עלול לפגום באווירה הבלתי פורמאלית שאנו רוצים להנחיל בכפרי הנוער בכלל, וביחסי צוות-חניכים בפנימייה בפרט. לעומתם, רבים וטובים טוענים כי גם מסגרות של חינוך בלתי פורמאלי איכותי חייבות להתבסס על תכנון מסגרותי, המשאיר מקום רב ליצירתיות ולביטוי האישי של כל מדריך כפרט ושל כל צוות פנימייתי כישות עצמאית.

אין ספק שאנו מצדדים בגישה השנייה המחייבת תכנון. כבר אמרו חכמינו: "סוף מעשה במחשבה תחילה". עקרון זה נכון לגבי כל סוג פעילות חינוכית באופן בלתי תלוי באופייה. אנו רואים יתרונות רבים בכך, שהחניכים מכירים מראש את תכנון פעילויות הפנאי המזומנות להם. יתירה מזו, החניכים יכולים להיות משולבים בתהליך התכנון ולתרום לו את נקודת ראותם הייחודית.

ברצוננו לשבח את ד"ר שלום שמאי וצוות המרכזייה החינוכית אשר עמלו על כתיבתה והפקתה של חוברת חשובה זו.

אנו משוכנעים כי תהייה לה תרומה משמעותית לכל צוות חינוכי בפנימייה שירצה להתמודד עם האתגר של הכנת תוכניות תוך כדי התאמתן לקבוצות הגיל, למאפייני הרקע של החניכים, לאתוס החינוכי של מקום החינוך וכיוב'.

בברכת למתכננים הידד!

ד"ר עמנואל גרופר
מנהל האגף לחינוך והדרכה
בפנימיות במינהל

ד"ר יחיאל שילה
מנהל המינהל לחינוך התיישבותי
פנימייתי ועליית הנוער

תוכן העניינים:

1	פתח דבר
3	מבוא
5	מעגלי חיים בבסיס תוכניות ההדרכה
7	סולם הצרכים של מאסלו - דוגמה לתוכנית שנתית על פי מודל תיאורטי
9	הצעה לתוכנית רב-שנתית ורב-גילית בפנימייה הכללית
10	מבנה החוברת ועקרונות ההפעלה
11	נושאים רב-שנתיים
13	הצעה לתוכנית - שכבת ז'
25	הצעה לתוכנית – שכבת ח'
30	הצעה לתוכנית – שכבת ט'
34	הצעה לתוכנית – שכבת י'
39	הצעה לתוכנית – שכבת יא'
44	הצעה לתוכנית – שכבת יב'
48	רשימת מקורות מומלצים

מבוא

מערכת החינוך הלא פורמאלית, בניגוד למערכת החינוך הפורמאלית, היא וולונטרית באופייה.

היא אינה מחייבת תכנים מסוימים, ובוודאי שאינה בוחנת עליהם, או מעריכה אותם בעזרת ציונים. בתרבות הישראלית היום, בעיקר בתחום הלימודים, מה שמדיד נתפס כחשוב, מקדישים לו אמצעים ומשאבים, מפתחים ומובילים אותו. כל מי שעוסק בחינוך בכלל, ובחינוך של בני נוער בפרט, יודע שלחינוך הבלתי פורמאלי חשיבות עצומה בתהליך גיבושו של אדם ובטיפוח זהותו, הן בהקשר האישי ובוודאי בהקשר החברתי. על פי הלקסיקון של קשתי, אריאל ושלסקי¹, (1997), בבסיסה של תפיסת החינוך הלא פורמאלי קיימת הנחה שאומרת, שניתן ורצוי לממש מטרות חינוכיות וחברתיות בעזרת מסגרות וכלים המשוחררים מהמסגרת הלוחצת והנוקשה של מבנים הקיימים בבית הספר. מטרות החינוך הלא פורמאלי מכוונות להביא לידי מעורבות חברתית פעילה למען הכלל, ולביטוי עצמי של צרכי הפרט, בעיקר בתחום הפנאי, בהתאם לתכנים התרבותיים (ערכים, נורמות, סמלים וכיו"ב), של החברה בתוכה מתנהלת הפעילות. על פי כהנא² (1974) אוריינטציות הפעולה האופייניות של מסגרות החינוך הלא פורמאלי הן: וולונטריות – הכרעה אישית ובחירה חופשית בכל הנוגע להצטרפות למסגרת, השתתפות בפעילויות בה או עזיבתה; סימטריה – יחסי גומלין המבוססים על כוחות שווים בין מחנכים לחניכים, כאשר לאף צד אין אפשרות לכפות את כלליו ורצונותיו על הצד השני; מדולריות – כללי משחק פתוחים ולא לגמרי מוגדרים; מורטוריום – תחום הרשאה רחב לניסוי ולטעייה, התגמול והעונש נתונים בידי קבוצת השווים; פעילות רב ממדית – היצע של פעילויות מגוונות ושוות ערך מבחינת החשיבות וההערכה החברתית; הפגתיות ויצרנות – מיזוג של פעולות הפגתיות לצד פעולות יצרניות, המכוונות בעיקר להשגת תוצאות בעתיד; משמעות סמלית וערכית – ייחוס משמעות ערכית לתחומי הפעילויות השונות באמצעות תהליכי הסמלה (שמות, טקסים וכו') לפעילויות השונות. דואליזם – פיתוח מערכות יחסים "משפחתיים", המבוססים על רגשות ויחס בלתי אמצעי, ובמקביל, פיתוח יחסים "חברתיים", המבוססים על תחרותיות והישגיות; פיקוח חברי – שהוא פיקוח באמצעות הסברה ושכנוע יותר מאשר בעזרת איסורים; דפוסי ניהול עצמיים – מעורבות המשתתפים בהחלטות הנוגעות להיבטים מרכזיים של המסגרת.

מזה מספר שנים, עולה הצורך לעזור לצוותי החינוך בפנימיות בבניית תוכנית הדרכה שתהווה מאגר של רעיונות, תכנים ותוכניות, ממנו יוכל כל צוות חינוכי לבחור את המתאים לו. בחוברת אוסף של רעיונות ותוכניות, שרובם נאספו מתוך תוכניות ההדרכה השונות הקיימות בפנימיות, אליהם נוספו רעיונות ותוכניות משל מנחי המרכזייה החינוכית הארצית. כל החומר מובא בפניכם במלואו. הבחירה בין התוכניות השונות צריכה להיעשות על ידי הצוותים החינוכיים בכל מקום ומקום על פי חזון המקום ורוחו, תוך התייחסות לשלושה פרמטרים: לוח

השנה, גיל החניכים, וסוג האוכלוסייה. אל המאגר נוספו הפניות אל מקורות בהם ניתן למצוא הרחבה תיאורטית, הפעלות וחומרים מתאימים אחרים.

המקום המתאים לבחירת תוכניות ההדרכה הרלבנטיות למקום החינוך הוא המח"מ – המרכזייה החינוכית המקומית. מרכז המח"מ, הוא האחראי לבניית התוכנית וליישומה. הוא זה המספק את החומרים, והוא זה המדריך את צוותי החינוך במתודות הרצויות, ובאופן הביצוע של התוכניות הבלתי פורמאליות.

בשנים האחרונות נבנה מאגר גדל והולך של הצעות לפעילויות בתחומים רבים ומגוונים, אותם ניתן למצוא בקלות באתר של המרכזייה החינוכית: www.pec.org.il צוות המרכזייה החינוכית ישמח לעזור ביישום תוכניות ההדרכה במהלך שנת הפעילות.

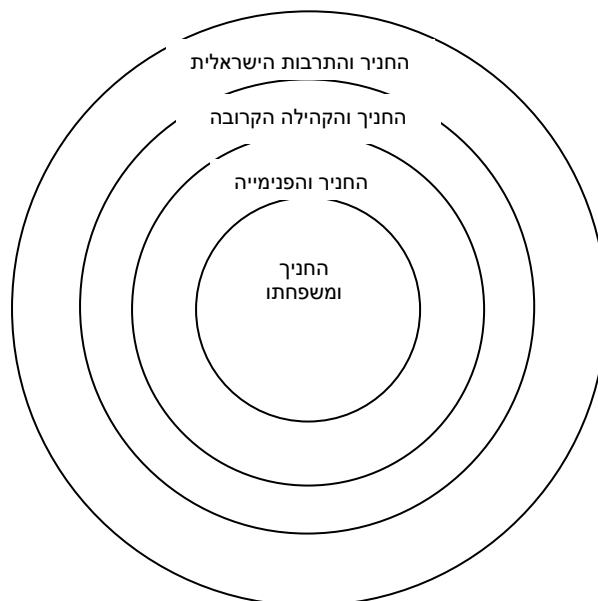
בהצלחה,

ד"ר שלום שמאי וצוות מנחי המרכזייה החינוכית

מעגלי חיים בבסיס תוכניות הדרכה

- חניכים המגיעים לחינוך הפנימייתי עוזבים את סביבתם הטבעית והמשפחתית, ונכנסים לסביבה חלופית שהיא חברתית ביסודה. במהלך התחנכותם בפנימייה נבנית זהותם האישית, ובשלבם השונים של התבגרותם עוברים דרך מעגלים חברתיים שונים.
- ❖ מעגל הזהות הראשון הוא תוצאה של עברו של החניך ומערכת היחסים עם בני משפחתו.
 - ❖ מעגל הזהות השני נרכש תוך כדי בניית מערכת היחסים המתהווה עם חבריו לחדר ולקבוצה בפנימייה, מעמדו החברתי, יכולת הסתגלותו לתרבות החדשה בפנימייה – יכולתו ללמוד ולהפנים את הידע התרבותי הרב בסביבה החדשה, על מערכת הערכים שלה, נורמות ההתנהגות האופייניות לה וכמובן גם יכולתו ללמוד את השפה המיוחדת של הפנימייה.
 - ❖ מעגל הזהות השלישי הוא תוצר האינטראקציה עם הקהילה הקרובה לפנימייה – אינטראקציה זאת באה לידי ביטוי בפעילות התנדבותית, וביחסי גומלין מגוונים בין אם ביוזמת הפנימייה ובין אם ביוזמת הקהילה הקרובה.
 - ❖ המעגל הרביעי מקשר את החניך עם התרבות הישראלית והשייכות שלו אליה. הוא נרכש בין היתר באמצעות ההכנה לשירות הצבאי ופעולות שונות הקשורות בכישורי חיים אותם הוא לומד בפנימייה. כך מגבש החניך את זהותו תוך התייחסות לחברה הישראלית ולמגוון רבדיה התרבותיים, ועומד על חובותיו וזכויותיו בתוכה.

תרשים מס. 1: מעגלי הזהות של החניך

הפנימייה מהווה צומת בו מתרחש מפגש בין תרבויות המשפיעות על עיצוב זהותו של החניך. בפנימייה נפגשים עולים מארצות שונות עם ותיקים, דתיים עם חילוניים, בני גילאים שונים שאיתם נפגש החניך בפעילויות שונות, בחוגים, בחדר אוכל, במסיבות ועוד. כיוון שכך, חשוב שלמציאות פלורליסטית זאת יהיה ביטוי הן בגישה דמוקרטית והן בדרך חיים המבוססת על יחסי כבוד ויכולת ללמוד האחד מרעהו. לפיכך חשוב שלכל אלה יהיה ביטוי בתוכניות ההדרכה.

הנושאים המרכזיים שאמורים להיכלל בתוכנית ההדרכה הם:

- עולמו של החניך המתבגר
- כישורי חיים
- החניך והקבוצה החינוכית
- גיבוש הקבוצה החינוכית
- מסורת יהודית ותרבות יהודית
- העם והמדינה
- אקטואליה וחברה
- אזרחות ודמוקרטיה

כל אחד מנושאים אלה אמור לעבור כחוט השני לאורך כל תקופת שהותו של החניך בפנימייה, כאשר כל נושא מטופל ברמה המתאימה לגיל החניכים, ולרמת הגיבוש בקבוצה בה מתרחשת הפעילות. כמו כן חשוב עד מאוד להימנע מלהשתמש במתודות "בית ספריות" ולנצל מתודות מרתקות ומגוונות, כפי שהחינוך הבלתי פורמאלי מזמן.

סולם הצרכים של אברהם מסלאו

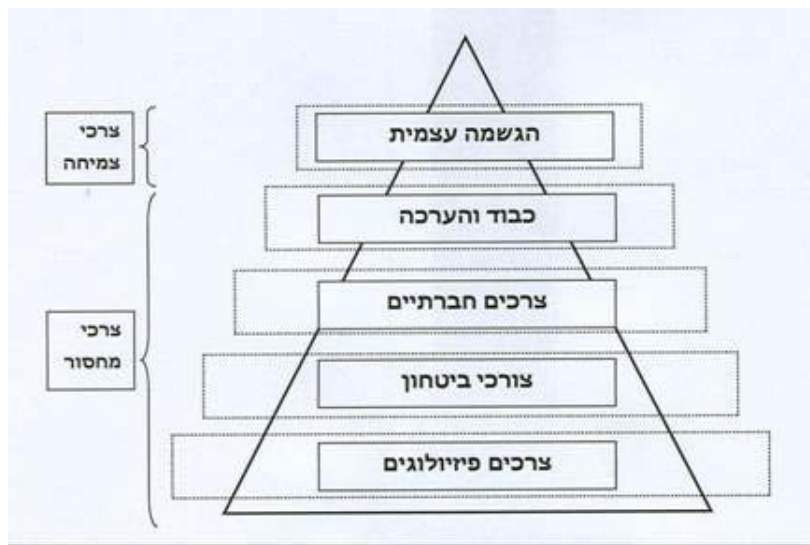
דוגמה לתוכנית שנתית על פי מודל תיאורטי

בהשראת ישראל לילך, מקווה ישראל

הפסיכולוג האמריקאי אברהם מסלאו (Abraham Maslow -1970-1908), טען כי האדם מונע ע"י מערכת הירארכית של צרכים. מסלאו תמצת את עקרונות תורתו בשני משפטים: ראשית – האדם זקוק לא רק לצורכי קיום בסיסיים, אלא ניחן גם בטבע נשגב יותר (רוחני), שמהווה חלק בלתי נפרד מישותו. שנית - הטבע האנושי הוא הוליסטי, כלומר יש לראותו כמכלול, כשלמות אחת. מתוך מחקרים שערך הגיע מסלאו למסקנה, שכל אדם נולד עם צרכים מספר המכוונים אותו לצמיחה, להתפתחות ולמימוש עצמי. הוא בנה **מדרג צרכים**, מעין פירמידת מוטיבציות המבחינה בין קבוצות של צרכים, חלקם פיזיולוגיים וחלקם פסיכולוגיים. גם אלה וגם אלה הם צרכים אמיתיים. אי סיפוקם של הצרכים משני הסוגים יביא לתוצאות שליליות: חסך בהם עלול להפוך את האדם ליצור חולני או לדכא את תהליך צמיחתו כאדם. קבוצת הצרכים הללו ע"פ מסלאו היא:

1. **צרכים פיזיולוגיים** - לאדם צרכים שונים הקשורים לקיומו הגופני. מזון מתאים לאכול, מים לשתות, שמירה על חום הגוף, תנאים לשינה וכיו"ב.
2. צורכי ביטחון - האדם זקוק לתחושת ביטחון מבחינה פיזית ונפשית. בראש ובראשונה הצורך להתגונן מפני סכנות ממשיות. הוא זקוק לסדר וקביעות, לוודאות ובהירות, להקטין ככל האפשר מצבי אי ודאות.
3. צורכי אהבה והשתייכות - אדם זקוק לתשומת לב, ליחס של חיבה מצד סביבתו ולתחושת שייכות לסביבה ולקבוצה.
4. צורכי הערכה - האדם זקוק לחיזוקים חיוביים ולתחושת הערכה מהסביבה.
5. צרכים קוגניטיביים – האדם שואף לדעת ולהבין את העולם סביבו (מקביל לצורך שאחרים כינו "סקרנות"), צרכים קוגניטיביים אלה דוחפים כל אדם ללמוד ולרכוש ידע.
6. צרכים אסתטיים - האדם מונע גם ע"י הצורך ליהנות מסביבה נאה ואסתטית, הוא זקוק לגירויים שיפעילו הנאה כזאת. מימוש הצורך בא לידי ביטוי בקישוט, סידור, צביעה, והשקעה בשיפור המראה שלהם עצמם.
7. הצורך בהגשמה עצמית - כל אדם נולד עם כשרים בתחומים שונים. אבל לא כל אדם מגיע למימוש עצמי, רק חלק קטן מכלל בני האדם זוכים לכך. כדי להגיע למימוש עצמי חייבים לבוא על סיפוקם הצרכים הנמוכים יותר בסולם.

מסלאו סידר את הצרכים הללו במעין מדרג, המתחיל בצרכים היותר בסיסיים, המצויים בתחתית המדרג, ועד לצרכים הגבוהים יותר. בתיאוריה של מסלאו, לסידור המדרגי נודעת חשיבות כפולה. ראשית, ככל שצורך הוא נמוך יותר, כך הוא מתפתח מוקדם יותר. הצרכים הראשוניים של התינוק הם הצרכים הפיזיולוגיים, ורק לאחר מכן מתפתחים אצלו צרכי הביטחון, ההשתייכות וכן הלאה. שנית, הסידור המדרגי מבטא גם את סדר הקדימויות: רק לאחר שסופק צורך נמוך, מתחילים לפעול הצרכים שמעליו. (מבוא לפסיכולוגיה, האוניברסיטה הפתוחה, חטיבה שלישית, יחידה 7).

על בסיס סולם הצרכים של מאסלו, ברצוננו להציע דוגמה לתוכנית שנתית מקיפה, הכוללת פעולות התואמות את הצרכים השונים.

צרכים גופניים - פעילויות בנושא אני והחדר, חיים ביחד.

צרכי ביטחון והגנה - פעילויות בתחומים הבאים: תוכניות מניעה (אלכוהול, עישון, סמים, אלימות), בריאות, רפואה וחינוך מיני.

צרכים חברתיים - פעילויות בנושא שייכות, אני והקבוצה, עבודה קבוצתית, שיתוף פעולה, עבודת צוות.

צרכי הערכה עצמית - פעילויות בנושא דימוי עצמי, הערכה עצמית, אני בעיני עצמי ובעיני אחרים, תוכנית "כל אחד יחיד ומיוחד".

צרכי מימוש עצמי - פעילויות מתוך החוברת תנאים של הצלחה, העצמת חניכים, הכנה לחיים, אחריות ומעורבות.

מבנה החוברת ממערכים לערכים ועקרונותיה:

החוברת בנויה במבנה ספיראלי מתפתח. נושאים שאנו פותחים בהם בשכבת ז' נמשכים גם בשכבות האחרות, ברמה אחרת ובהדגשים אחרים. לפיכך הרציונל החינוכי, גופי הידע והאינפורמציה החשובה לגבי התכנים של כל נושא, מופיעים בפעם הראשונה בה נזכר הנושא. לרוב - בשכבת ז'. אם הנושא מופיע לראשונה בח' או בט' יופיע עיקר המידע שם. לכן חשוב שהמדריכים המעיינים בחוברת יזכרו את המבנה המתפתח של הנושאים, ויחזרו תמיד לעיין בפעם הראשונה בה נזכר הנושא. לנוחיותכם מצויה הטבלה של התוכנית הרב-שנתית (6 שנתית) המציינת בקיצור נמרץ את סדר הופעתם של הנושאים השונים. חומרי עזר לכל הנושאים המופיעים בחוברת מצויים בשפע במרכזייה החינוכית בתל-אביב. עזרה בגיבוש ההפעלות, בהכנת הנושאים ובדרך העברתם, תינתן ברצון ובשמחה ע"י המנחים של המרכזייה החינוכית. בכל הנושאים של תוכניות המניעה, עישון, סמים, אלכוהול, אלימות, ובנושאים שיש להם נגיעה לתכנים ייעוציים-טיפוליים כגון חינוך מיני, או התמודדות עם שכול, פציעה, אובדן וכו' מומלץ ורצוי להיעזר בגורמים הייעוציים שבפנימייה ובכפר הנוער. אלה הם הגורמים המוסמכים ביותר לטפל באופן מקצועי ומנוסה, ועל כן שיתוף פעולה ותכנון ההפעלות יחד, יתרום לעבודה ויעשיר הן את המדריכים והן את החניכים.

נושאים רב שנתיים

נושאים רב שנתיים הם נושאים החוזרים בכל שכבה ובכל שנה מחדש, ע"פ העיתוי המתאים.

אקטואליה - הקניית ידע בענייני דיומא, עיסוק בענייני היום יום, כגון: עיתון, רדיו, טלוויזיה, ואמצעי תקשורת נוספים. אנו חיים בעידן שבו מיטשטשים הגבולות בין החיצוני לפנימי, בין רשות הפרט לרשות הכלל. במדינת ישראל עוד יותר ממקומות אחרים בעולם, לכל אירוע אישי יש תהודה ציבורית גדולה, במיוחד אם לאירוע זיקה לתחום הביטחון, הצבא או הלאום. כתוצאה מכך החניכים חשופים להשפעות של האירועים הסוערים במדינה, ואנו רואים זאת כחלק מחובתנו לעזור להם להבין את המתרחש, להתמצא בסבך הכוחות הפועלים על המשק הישראלי, מניעים את הפוליטיקה וקובעים את הדינאמיקה של החיים בארץ. כמו כן ברצוננו לפתח אצל החניכים רגש אחריות ומעורבות כלפי האדם והחברה בארץ ובעולם, ולכן נושאי האקטואליה הם חלק מעיסוקנו השוטף.

ימי הולדת – חשוב שתהייה התייחסות לכל אחד מן החניכים ביום הולדתו, החל מברכה וכלה במסיבת ימי-הולדת חודשיים לילידי החודש.

מניעת אלימות - פיתוח מודעות להבדלים בין התנהגויות חיוביות לשליליות, הכרת מספר דרכים אלטרנטיביות לפתרון סכסוכים ובעיות. כאשר מעיינים בעיתונים היומיים ובמקומונים, נתקלים לעתים קרובות בדיווחים על תקריות אלימות בין בני נוער: אלימות מכל סוג שהוא, פגיעות בגוף ובנפש, עד כדי אובדן חיי אדם. התערערות מעמדם הסמכותי של המבוגרים בעיני הילדים, התקשורת המביאה הביתה את זוועות העולם החיצון, נגישות המידע שכל ילד יכול היום לרכוש, כל אלו משנים את עולמנו והופכים אותו לעולם אלים ומסוכן. הצורך בפיתוח תוכנית להתמודדות עם אלימות התעורר בעקבות העלייה בהיקף התופעה ובחומרתה, בקרב בני נוער בכלל, ובקרב אוכלוסיית נוער בסיכון בפרט.

קיימות ארבע גישות תיאורטיות עיקריות המנסות להסביר התנהגות סוטה ובאמצעותה את תופעת האלימות: הגישה הפסיכו דינמית, הגישה הביו פיזית, הגישה הביהביוריסטית והגישה הסוציולוגית. מחקרים רבים נערכו עם השנים בניסיון לבחון כל אחת מן הגישות הנ"ל, אך נמצא כי אף אחת מהן אינה יכולה להסביר ו/או לנבא לבדה התנהגות אלימה. רק כאשר חוברים יחד מספר גישות ומשתנים, ניתן לצפות התנהגות תוקפנית אלימה.¹ בהתמודדות עם תופעות של אלימות, המסר המועבר באופן חד-משמעי הוא התנגדות לכל ביטוי של התנהגות אלימה הפוגעת בזולת ו/או ברכושו. אנו עובדים עם החניכים על פיתוח שליטה בסביבה הפיזית והחברתית שלהם, באמצעות איתור "מצבי אלימות" הרלוונטיים

¹ איירון, (1982), יוסמא ואירון, (1984)

לפרט ולקבוצה, תוך הצגת התנהגויות חלופיות אפקטיביות להתמודדות עם תופעות אלימות, ותרגול דרכים שונות לפתרון קונפליקטים ומאבקים.
(מתוך: "אני נגד אלימות", מינהל חברה ונוער)

שכבת ז'

בפרק זה תוכלו למצוא את עיקרי הפעילויות לנושא המוצע:

תשרי-חשוון (ספטמבר – אוקטובר)

היכרות, כל ההתחלות - המעבר מתרבות הבית, המשפחה והסביבה, אל הפנימייה, מחייב הכשרה המתבצעת בתהליך מתון ועקבי, כדי שהחניכים יוכלו להסתגל בדרך הקלה והטובה לשינויים בחייהם.

חשוב שלכל חניך תהיה הזדמנות להציג את עצמו ובמקביל, ולהתרשם התרשמות ראשונה משאר החניכים ומן הצוות החינוכי. למטרת היכרות ראשונה זו, עומדות לרשות המדריך מגוון פעילויות שעובדו במיוחד לשם כך (במרכזייה החינוכית).

קשרי חברות משמעותיים לכל אדם, מהגיל הרך ועד סוף החיים. אולם בתקופת ההתבגרות מתפתחת החברות באינטנסיביות רבה יותר מכל שלב אחר. התנסויות מוצלחות בחברות-יקנו למתבגר בטחון ביכולתו לקיים קשרים בין אישיים באופן אינטימי, כן והדדי, לאורך רצף החיים. לכן חשוב במיוחד שלב ההתחלה, שמסמן התאקלמות במקום החדש תוך כדי יצירת התקשרויות חדשות. על החניכים ללמוד כיצד לעמוד בפני כורח של ניתוק קשרים עם אנשים קרובים ומוכרים, ליצור היכרויות עם אנשים חדשים ושונים, לעצב קשרי רעות וידידות רב גוניים ולפתח חברויות חדשות, שיענו על צורכיהם החדשים והמשתנים.

לפיכך החודשיים הראשונים של השנה מוקדשים לשינוי במערך החברתי, לצורך לחפש חברים חדשים, להרכב המשתנה של הקבוצה, וללימוד הדפוסים החדשים של חיים בקבוצה חדשה תוך כדי הסתגלות אליה.

חגי תשרי - חודש זה מאופיין בחגים הנוגעים בערכים של התחלות חדשות והתחדשות. ראש השנה חל בא' וב' בתשרי. ראש השנה הוא חג תחילת השנה, היום שבו לפי המסורת היהודית נברא העולם, ויום הדין לכל באי העולם. בראש השנה נפתחים שערי השמים על מנת לקבל את תפילותיהם של ישראל ואת תשובתם. בשכבת ז' נתמקד בהכנת אגרות ברכה לשנה החדשה לחברים, כחלק מהמסורת היהודית על פיה אין מחילה לאדם שלא הסדיר את יחסיו עם חבריו.

מלחמת יום הכיפורים – מידע על גבולות הארץ, שכניה ומהלך המלחמה שנפתחה בעיצומו של יום הכיפורים 1973. ביום כיפור בשעה שתיים בצהריים פתחו צבאות מצרים וסוריה בהתקפה כללית ומתואמת על ישראל בסיני וברמת הגולן. כ-200 מטוסים מצריים חצו את תעלת סואץ והפציצו מחנות, מתקנים, שדות תעופה, תחנות מכ"ם וסוללות נ"מ. במקביל

נפתחה הרעשה ארטילרית כבדה אל המעוזים שבקו הראשון ואל המעוזים שבקו השני. ואז החלו כוחות מצריים לחצות את תעלת סואץ ולתקוף את מוצבי צה"ל לכל אורך התעלה, ואת כוחות השריון הישראליים שחשו לעזרת המוצבים המותקפים. כעשרת אלפים חיילים מצריים צלחו את התעלה בגל התקיפה הראשון ונאחזו בגדה המזרחית, שהייתה בשליטת ישראל. ביום הלחימה הראשון הצליח הצבא המצרי להקים שני גשרים על תעלת סואץ, להעביר עליהם כוחות שריון ורגלים רבים, ולהשתלט על מעוזי צה"ל. בנוסף הנחיתו מסוקים מצריים כוחות רבים בעברה המזרחי של התעלה. ברמת הגולן תקפו מטוסים סוריים יחידות ומתקנים של צה"ל, וסוללות תותחים פתחו בהרעשה כבדה על יישובים אזרחיים. הצבא הסדיר, מוכה, מותש ופגוע המתין לכוחות המילואים שיגיעו לעזור. בשעה שתיים בצהריים הוחלט לחדש את שידורי הרדיו, שהופסקו עם תחילת צום כיפור. השידורים נפתחו בידיעה על ההתקפות בדרום ובצפון. מלחמת יום כיפור, המלחמה הקשה והגורלית מבין מלחמות ישראל, נותרה כפצע פתוח בלב האומה הישראלית. היהירות, חוסר המוכנות של הצבא, והמחיר הכבד ששילמנו, זעזעו את העם והביאו להפגנות המוניות שקראו למנהיגי האומה להתפטר בשל המחדל הנורא. (ישראל 50 / בן כספית איל כפיר ויהודה שיף)

חשון-כסלו (נובמבר)

אני והקבוצה - בשלב זה של ההתחנכות, ישנה חשיבות לפיתוח יכולת אישית, בינאישית, וקבוצתית. אחד האמצעים המסייעים לאדם להכיר את עצמו ולהגדיר את מעמדו, הוא ההשתייכות לקבוצה. כל אדם מעוניין לתפוס עמדה חברתית כלשהי במערכת שבה הוא חי. כפי שציינו בפתיחת החוברת, הגדיר החוקר מסלאו, את צורך ההשתייכות, האהבה, ההערכה וההוקרה כקבוצת הצרכים העיקריים של האדם. צרכים אלו יכולים לבוא לידי ביטוי בעיקר ע"י פעילות בקבוצה. בין השאר משמשת ההתחברות עם הזולת לבניית הדימוי העצמי של היחיד. היחיד שואף להיות בחברת אחרים, כדי לקבל רמזים על מקומו ביניהם ועל צורות ההתנהגות המקובלות המצופות ממנו. בדרך כלל אדם יצטרף לקבוצה כאשר: יש לו עניין בפעולות שהקבוצה מארגנת. הוא נמשך אל חברי הקבוצה. הוא יכול להיעזר בקבוצה להשגת מטרות. הקבוצה מבטאת השקפת עולם איתה הוא מזדהה. בעבר היווה השבט את קבוצת ההשתייכות של הפרט. האדם שרד כחלק משבט. גם המשפחה היא סוג של קבוצת השתייכות. הפרט נולד לתוך משפחה, ואין לו יכולת הבחירה. הפרט חבר בו זמנית בקבוצות נוספות: גם בקבוצות פורמאליות כמו כיתה, ועדות, צוות

פנימייה וכו'. וגם בקבוצות בלתי פורמאליות, כמו תנועת הנוער, חוגים, חבורת רחוב וכו'. בדרך כלל הפרט רוצה להיות חלק מתרבות קבוצת הגיל שלו. לכל קבוצת גיל נורמות התנהגות משלה והתרבות שהיא מייצרת. אחד המאפיינים המיוחדים של התרבות הישראלית הוא פיתוחה של תרבות היחד "תרבות המעגל". זוהי תרבות של אחד למען כולם וכולם למען אחד, תרבות של נטילת סיכונים, של שייכות חברתית חזקה, הפועלת ע"י אירועים מזמנים ולוח השנה העברי המתחדש. (הפעלופדיה, בניית קבוצה)

יום הזיכרון ליצחק רבין ז"ל – בארבעה בנובמבר 1995, י"ב בחשוון תשנ"ו, בכיכר מלכי ישראל בתל-אביב, נרצח ראש ממשלת ישראל יצחק רבין. בסיומה של עצרת המונים שקראה "כן לשלום - לא לאלימות", לחצה יד זדונית על הדק האקדח. יצחק רבין, קברניט האומה בעתות מלחמה ושלום, גיבור ישראל, נפל חלל. מפעל חייו של יצחק רבין, עתיר המעשים וההישגים, נקטע ביד נפשעת של רוצח. הרצח מטיל עלינו חובה מוסרית להנציח את זכרו של יצחק רבין ולהציבו כאירוע מכונן בבניית זהות ישראלית משותפת.

(כ"ט בחשוון) חג הסיגד – זהו חג מרכזי בחיי הקהילה האתיופית, המסמל את הקשר של קהילת אתיופיה לשורשי העם היהודי וא". בשכבה ז' יינתן מידע בסיסי על חג הסיגד. בכפרי נוער ובפנימיות בהן מתחנכים חניכים יוצאי אתיופיה, מומלץ לקרב לבבות וללמד אודות ערכיו ומנהגיו של החג באמצעות הכנות מתאימות, ששיאן בניית טקס מתאים כחלק מאירוע תרבותי משמעותי. רצוי שבתכנון האירוע כולו ישתתפו בני העדה.

חג הסיגד נקרא בעבר "מהללה", שפירושה "מחילה". הוא נחוג ע"י ביתא ישראל, במשך כאלפיים חמש מאות שנה, והועבר מדור לדור. החג חל בכ"ט בחשוון, שבעה שבועות לאחר יום הכיפורים. חג הסיגד הוא יום משמעותי ביותר בחיי קהילת יהודי אתיופיה, וקיומו היווה מוקד לרגשות הדתיים והעדתיים שלהם. על פי המסורת, הסיגד הוא זכר לחידוש הברית בימי שיבת ציון, כאשר עזרא ונחמיה אספו את הגולים שחזרו לירושלים, קראו בפניהם את התורה וחידשו את האמונה בין ישראל לקב"ה. החג היווה הזדמנות לבני העדה לחזור בתשובה, להפגין את נאמנותם לברית עם ה', לפנות בצום ובתחינה לאביהם שבשמים שיחזירם לארצם.

בישראל, העדה האתיופית ממשיכה לחוג את החג בירושלים. רבים מבני העדה עולים לירושלים, מכל קצוות הארץ, ומתכנסים בארמון הנציב. שם מנוהל הטקס בידי הקייסים.

כסלו- טבת (דצמבר)

חג החנוכה – המטרה - הקניית ידע על מנהגי החג השונים ועל סמלי החג ומשמעותם. תחרות הכנת חנוכיות מקוריות, משחקי סביבוניים, מרוץ הפליד, חידונים, שירים ועוד. גיבוש קבוצה – יש להדגיש את חשיבותה של הקבוצה בחיי היחיד, ואת היחיד כחוליה חשובה ובסיסית בחיי הקבוצה, השילוב בין השניים הוא מהמהות של חיי החברה. מתפקידנו להכשיר את החניכים לחיי שותפות, ומחויבות חברתית הדדית, כחלק מהכנה לחיים. חשוב שטיפוח האכפתיות והמעורבות החברתית יעשו בגיל צעיר. בקבוצה חדשה עלול להתפתח מצב של עימות בין חניכים שחשים ודורשים מהאחרים מחויבות אישית מרבית לקבוצה, ובין אלה שאינם ממהרים להתחייב, הם "יושבים על הגדר" ועלולים לעכב את גיבוש הקבוצה. חשוב להבין כי מאבקי כוח בין תת-הקבוצות הם טבעיים ונורמאליים. כמו כן חשוב לדעת כי לא תיתכן הצטרפות לקבוצה ללא הצבת מטרות ויעדים משותפים. אחד היעדים האלה צריך להיות הדאגה לכל חבר, ההתחשבות בצרכיו האישיים ושימת דגש על התפתחותו ועל החופש האישי שלו. אקלים חיובי בתוך הקבוצה, שיתוף פעולה, תקשורת פתוחה וקביעת מטרות משותפות וברורות, יכולים לתרום לגיבוש הקבוצה.

ועדות - המטרה - התנסות בניהול עצמי, הוא תהליך חשוב, בחיזוק ההעצמה האישית, והיכולת לקבלת אחריות ולכישורי מנהיגות. הוועדות מזמנות התנסות של החניכים בשני שלבים: השלב של טרום-הוועדה: שלב הבחירות, והשלב של אחרי הבחירות - מילוי התפקיד בתוך הוועדה. התנסות בבחירות לוועדות השונות מפתחת את המיומנות של שיקול דעת, אובייקטיביות, בחירת אנשים לתפקידים על פי כישוריהם ולא על פי מעמד החברתי ועוד. זוהי הזדמנות עבור החניכים להתנסות בתהליכים דמוקרטיים הלכה למעשה. כמו כן הם יכולים לבחון את הכישורים הנדרשים למילוי המשימות שלפניהם. בשלב הבא לאחר קיום הבחירות החניכים יכולים להתנסות בניהול עצמי, בקבלת החלטות ובכישורי מנהיגות שונים.

טבת-שבט (ינואר)

חוקים ונורמות – המטרות - חינוך לאזרחות טובה, והסתגלות למסגרת הכוללת בתוכה חוקים, נורמות, וכללים. הדרך המומלצת לכך היא:

1. התנסות במשחק בלתי מוכר לחניכים, ללא מתן הוראות נלוות, כדי שהחניכים יחוו את הצורך ביצירת כללים לקיום המשחק. הדרישה לכללים תבוא מצד החניכים.
2. חלוקת החניכים לקבוצות קטנות. כל קבוצה תיצור את כללי המשחק.
3. החניכים יעברו בין התחנות השונות, וישחקו ע"פ הכללים שנקבעו ע"י כל קבוצה.
4. דיון בחשיבותם של כללים למשחק הספציפי "ולמשחק החיים".

5. ללמוד את ההבדל בין החוקים, שמצריכים אכיפה, שיפוט וענישה, לבין נורמות שהם תקני התנהגות חברתיים המקובלים על חברי הקבוצה.

שבט-אדר (פברואר)

ט"ו בשבט – המטרה - הקניית ידע, והתייחסות לנושא איכות הסביבה ואהבת הארץ. ט"ו בשבט נחשב לראש השנה לאילנות, ועיקרו קביעת יום, המבדיל בין שנת מעשר אחת לחברתה. על פי ההלכה, חייב יהודי להפריש מיבולו תרומות ומעשרות - אלה המיסים, שחויבו בהם אבותינו בזמן שבית המקדש היה קיים כדי לפרנס בהם את הכוהנים והלוויים, ששירתו בבית המקדש, וכדי לכלכל בהם את עניי העם. ראש השנה לאילנות הוא היום הקובע לראשית שנת המס: תשלום מעשרות מפירות האילן. ולמה דווקא בט"ו בשבט? כי כתוב במשנה: "הואיל ויצאו רוב גשמי השנה" (ראש השנה יד ע"א). צריך היה לקבוע את היום הממוצע, שבו מתחיל האילן לשתות ממימי השנה החדשה, שנספגו באדמה מראשית ימות הגשמים. כשגלה עם ישראל מארצו, הפך ט"ו בשבט לחג, המקשר את העם עם הטבע בארצו. בתפוצות הגולה התפשט המנהג להרבות בט"ו בשבט באכילת פירות של ארץ ישראל. במיוחד משבעת המינים. כששב העם היהודי לארצו לפני למעלה ממאה שנה, היתוספה לט"ו בשבט משמעות חדשה: חג הנטיעות. מנהג זה נוטלת על עצמה הקרן הקיימת לישראל, ובכל שנה נוטעת עצים חדשים. להדגשת החג נקיים משחקים הקשורים בזיהוי פירות, ותחרויות בזיהוי הצמחייה בפנימיות ובכפרי הנוער.

משימות בר מצווה - תקופה זו מאופיינת במעבר מהילדות אל הבגרות, מתלות לעצמאות. כניסה למחויבות וקבלת עול המצוות. נער, שמלאו לו 13 שנה ויום אחד, קוראים לו "בר-מצווה". מעתה הוא נחשב כמבוגר האחראי למעשיו וחייב בקיום המצוות של הדת היהודית. נערה נכנסת לגיל המצוות כאשר מלאו לה 12 שנה. כיוון שהיא מקדימה את הנער בהתפתחותה הנפשית, הרוחנית והביולוגית. בסיס הקביעה של גיל הבגרות מצוי במשנה, במסכת אבות, א': "בן חמש שנים- למקרא, בן עשר- למשנה, בן שלוש עשרה – למצוות". בטקסי בר המצווה ובת המצווה מכריזים הנער והנערה על נכונותם לקחת חלק במצוות החברה ובאחריות לקיומן. במעמד זה מתחילים בני המצווה את תהליך השתלבותם בחברה הבוגרת. בחברה הישראלית, על רבדיה השונים, אומנם אין הנער המתבגר נחשב עדיין לאישיות הנושאת באחריות חברתית - משפטית לכל מעשה, אבל רואים בו מי שנושא באחריות מלאה ליחסיו החברתיים עם משפחתו, עם חבריו, עם הקהילה ועם כלל החברה שאליה הוא משתייך. נכון יהיה לציין אירוע זה בשורת משימות חברתיות שיובילו לקראת הטקס ויקנו לו משמעות.

כישורי חיים – המטרות - הכנה לחיים, היכרות עם תפקודים בסיסיים של חיי שותפות
 בפנימייה: עצמאות, היגינה פיזית, התמצאות במרחב הכפר ועוד. בעידן של שברת
 נורמות, של התחלפות סטנדרטים, של התערערות מסורות משפחתיות, חברתיות,
 תרבותיות ולאומיות נדרשת מן האדם התמודדות רוחנית-ערכית לשם בניית אישיותו,
 השקפת עולמו, ומערכת השיפוט הערכי, אשר לה הוא נזקק במהלך חייו. העולם שבתוכו
 חיים הנערה והנער, ואשר לקראתו הם צועדים, חסר את הביטחון והשלווה, את הארגון
 והסדר לו זקוקים המתבגרים, כדי למצוא תשובות לשאלות המעסיקות אותם. המיומנויות
 ההתנהגותיות המכונות "כישורי חיים", נועדו להפעלה ולדיון בין החניכים לבין המדריכים
 שלהם, וכדי לתת בידי המתבגרים כלים לנווט עצמם בעולם רב-ממדי זה, ובכך לאפשר להם
 ראייה הרמונית של תגובותיהם ופעולותיהם. פיתוח כישורים, נושאים התפתחותיים ונושאים
 מניעתיים, יסייעו לחניכים להתמודד עם מצבים משתנים ולהימנע מתופעות שליליות ברמה
 אישית, ברמה בין-אישית וברמה מערכתית. אנו מאמינים ביכולתם של נערים לעצב לעצמם
 הרגלי חיים, ולרכוש כישורים שיעניקו להם יכולת התמודדות טובה יותר עם מצבים בהווה
 ובעתיד ויסייעו לרווחתם הנפשית. (מתוך כישורי חיים/ת"ל, משה אילן ומתי דגן, ומתוך
 התערבות חינוכית להקניית כישורי חיים/ מרים שכטר) מוקד הפעילות יהיה המחיר
 שמתבגרים מוכנים לשלם עבור מילוי הצורך שלהם בקבלה ובהשתייכות. הבאת דילמות
 שחושפות את הצורך העז להשתייך לקבוצת הגיל, תוך כדי העמדתם בפני קונפליקט של
 בחירה.

אדר-ניסן (מרץ)

חינוך מיני - גיל ההתבגרות מאופיין בהתפתחות פיזיולוגית והורמונאלית. השינויים אותם
 חווה המתבגר גורמים לחוסר שקט, לתהיות ולשאלות רבות. מומלץ להיעזר בגורמים
 הייעוציים והמטפלים בפנימייה, כדי שהמידע המועבר לחניכים, יהיה מקצועי, אמין ומבוסס.
 כדי להתמודד עם נושא חשוב זה בעיצוב זהותו והתנהגותו, זקוק המתבגר למידע מלא
 ומוסמך ולתמיכה חיובית של מנחה בוגר. האלטרנטיבה היא הפקרת המתבגרים למידע חלקי
 או אף מסולף, המגיע מחברים או מספרים וסרטים של מפיצים, שעניינם לעורר יצרים
 ולעשות רווחים כספיים. הבעיה איננה מסירת המידע בלבד. בקבוצת העמיתים לומד
 המתבגר, כי גם לחברו אותם חששות ואותן בעיות בפיתוח יחסים עם בני המין השני.
 חשוב שהמדריך יהווה אוזן קשבת לחניכיו, הנמצאים בגיל ההתבגרות הסוער רחוק מהבית.
 כיוון שהשאלות המטרידות אותם עלולות להביך, יש לאפשר לחניכים לכתוב על פתקים,
 בעילום שם, את הנושאים שבהם היו רוצים לדון או לעסוק.
 הפעילות הראשונה בנושא חינוך מיני צריכה לספק מידע על ההתפתחות הפיזיולוגית של שני
 המינים, במסגרת הקבוצה.

פורים – המטרה – הקניית ידע על מנהגי החג השונים.

חג פורים נחוג לזכר נס הצלתם של היהודים בימי אחשוורוש (סוף המאה החמישית וראשית המאה הרביעית לפני הספירה). החג חל בימים י"ד וט"ו באדר ונקרא על שם הפור – הגורל שהפיל המן, ולפיו הועיד את היום השלושה-עשר באדר לביצוע מזימתו. לפי המסופר במגילת אסתר, אירע ביום זה הנס, והיהודים גברו על אויביהם. לכן חגגו את שמחת הניצחון למחרת, בי"ד באדר. בשושן הבירה לא פסק הקרב באותו היום, אלא נמשך למחרתו, ולכן חגגו היהודים שם את הניצחון בחמישה עשר באדר. ט"ו באדר הוא אפוא "שושן פורים". התכונה לקראת פורים מתחילה כבר בראשית החודש, הנחשב לחודש של שמחה: "משנכנס אדר – מרבין בשמחה" (תענית כט ע"א).

יותר מבכל חג אחר באים בחג הפורים לידי ביטוי השמחה והעליצות "חייב אדם להשתכר בפורים עד דלא ידע בין ארור המן לברוך מרדכי". מנהגי ההתחפשות היו מקובלים בכל קהילות ישראל, והם באו לבטא הן את נס "ונהפוך הוא", והן את "הסתר הפנים". יש הרואים בביטויי השמחה העיקריים – שתיית היין וההתחפשות, מנהגים שהושפעו מחגיגות השמחה ונשפי המסכות, שהיו נהוגים בתחילת האביב באירופה הנוצרית בימי הביניים. נציין את החג במשלוחי מנות איש לרעהו, בתהלוכת תחפושות ובמשחקים הקשורים לחג.

ניסן-אייר (אפריל)

פסח – זהו חג החירות, המסמל קודם כל את היציאה מעבדות לחירות, מטרת הפעילויות – היכרות עם מנהגי החג.

פסח הוא הראשון שבשלושת הרגלים. החג חל בחודש ניסן, מתחיל אור לי"ד בניסן ונחוג במשך שבעה ימים. היום הראשון והיום השביעי הם ימי חג ונחשבים "ימים טובים", והימים שביניהם הם ימי "חול המועד".

חודש ניסן הוא חודש האביב, ראשון לחודשי השנה על פי התורה, ובמחזור עונות הטבע והחקלאות מסמל את התחדשות הצמיחה ואת הבשלת התבואה החדשה. במישור ההיסטורי הוא בא להזכיר את יציאת ישראל ממצרים בראשית תולדותיו כעם. על פי המסורת היהודית, נתמזגו כך אביב הטבע עם אביב האומה ואמונתה.

הסיבה העיקרית לחג היא המאורע הגדול של יציאת עם ישראל ממצרים, יציאה מעבדות לחירות. חג לאומי זה מבטא את מאבקו של העם לעצמאות: עם שהיה שרוי בעבדות במשך מאות בשנים, זכה בסופו של דבר להשתחרר מעול זרים, ובכך העביר את המסר לעולם כולו: זכותו של כל אדם וכל עם לחיות כבן חורין.

חג הפסח נקרא על שמו של הקורבן המיוחד, שהקריבה כל משפחה במצרים בי"ד בניסן. "פסח" מציין גם את פסיחת הקב"ה על בתי בני-ישראל, בעת שהכה כל בכור בארץ מצרים. בפסח אנו קוראים את ההגדה. ראשית ניסוחה של הגדת פסח בתקופת המשנה. ההגדה מלמדת אותנו פרק מאלף בדיקטיקה ובמתודיקה חינוכית. סיפור יציאת מצרים אינו מתמצה

רק בסיפור עצמו, פעולות ההמחשה והשיטות לעורר את ערנות הילדים וסקרנותם לתכנים ולסמלים של החג חוזרות ונשנות לכל אורך סיפור ההגדה. הפעילות לקראת חג הפסח תתמקד בשנה זו בעיטור ובאיור הגדות שונות לפסח. מומלץ למדריכים להביא מגוון רב של הגדות, ולבחון יחד עם החניכים מה ההבדלים על פי התקופות השונות ועל פי המאיירים.

יום השואה והגבורה - הקניית ידע בתולדות העם היהודי ומורשתו תוך שימת דגש על נושא הגבורה.

"השואה" הוא הכינוי שניתן לתהליך הרדיפה וההשמדה של כשישה מיליון יהודי אירופה בתקופת שלטון הנאצים ובמלחמת העולם השנייה. המוני בני אדם נרצחו בשואה: מיליונים בני לאומים שונים. אובדנו של העם היהודי היה קשה במיוחד: כשליש העם היהודי הושמד. יהדות אירופה חרבה, ואבדו קהילות שישבו בארצותיהן למעלה מאלף שנה. בהנהגתו של היטלר ניהלה המפלגה הנאצית הסתה גזענית, ועם עלותה לשלטון ב-1933 הוטלו הגבלות על היהודים. מלחמת העולם נפתחה בפלישת גרמניה לפולין, ומכאן ואילך החלו הנאצים בפעולות אינטנסיביות נגד היהודים: הוקמו גטאות ויהודים הובלו למחנות השמדה, שם הושמדו בתאי גזים וגופותיהם נשרפו בכבשנים. אלה שהיו מסוגלים לעבוד נשלחו לעבודות כפייה לפני שהושמדו אף הם. השואה חורגת באימיה מכל מאורע היסטורי אחר. נחשף בה הרוע האנושי באופן הקיצוני ביותר, ונשברו דפוסי המוסר הקיימים. מדינת ישראל קבעה בחוק את "יום הזיכרון לשואה ולגבורה" בכ"ז בניסן - הוא תאריך מרד גטו ורשה. בשנה זו נתמקד בסיפורי ילדים בשואה.

יום הזיכרון לחללי צה"ל ונפגעי פעולות האיבה - המטרות - לימוד מורשת קרב ושימור זיכרון הנופלים.

יום הזיכרון לחללי מערכות ישראל, המצוין מדי שנה בד' באייר, הוא יום זיכרון גבורה ללוחמי צבא ההגנה לישראל ושאר כוחות הביטחון שנתנו נפשם על הבטחת קיומה של מדינת ישראל, ללוחמי המחתרות שנפלו למען תקומת ישראל (מאז 1860 - עת החלה היציאה מחוץ לחומות בירושלים), ללוחמי היישוב בצבא הבריטי בימי מלחמת העולם השנייה ולנפגעי פעולות הטרור, להתייחדות עם זכרם ולהעלאת מעשי גבורתם. יום זיכרון זה נקבע על-ידי הכנסת בחוק יום הזיכרון לחללי מערכות ישראל, התשכ"ג-1963. סעיף 3 לחוק קובע את אופיו של יום הזיכרון:

"ביום הזיכרון תהא בכל רחבי המדינה דומייה של שתי דקות בהן תשבות כל עבודה ותיפסק כל תנועה בדרכים; הדגלים על הבניינים הציבוריים יורדו לחצי התורן; יקוימו אזכרות ועצרות-

עם; ייערכו טקסי התייחדות במחנות צבא-הגנה לישראל ובמוסדות חינוך; תוכניות השידורים יביעו את ייחודו של היום". בערב יום הזיכרון, בשעה שמונה בערב, נשמעת ברחבי הארץ צפירת דומיה בת דקה אחת, המתחילה את אירועי יום הזיכרון. אירוע מרכזי נערך ברחבת הכותל בירושלים בהשתתפות נשיא המדינה, הרמטכ"ל, ובני המשפחות השכולות, ובו מודלקת אבוקת זיכרון. אירועים נוספים נערכים בכל רחבי הארץ. ביום הזיכרון, בשעה 11 לפני הצהריים, נשמעת ברחבי הארץ צפירת דומייה בת שתי דקות, שלאחריה מתקיימים טקסי זיכרון בכל בתי הקברות הצבאיים. האזכרה המרכזית מתקיימת בחלקה הצבאית שבהר הרצל, אירועים נוספים מתקיימים באנדרטאות השונות, בתי יד לבנים, מוסדות חינוך, מחנות צה"ל, אתרי זיכרון ומוסדות ציבור. בצהרי יום הזיכרון נערך טקס אזכרה ממלכתי לחללי פעולות האיבה, באנדרטה המרכזית לזכרם בהר הרצל בירושלים. בטקסים בבתי הקברות הצבאיים נוהגים להוריד את הדגל לחצי התורן, לקרוא תפילת "יזכור" מיוחדת ליום זה, ישנו נאום של נבחר ציבור, **חזן** שר את תפילת "**אל מלא רחמים**" בגרסה לזכר חללי צה"ל, מניחים זרים ברחבת **האנדרטה**, מטעם מוסדות וארגונים שונים ומסיימים לרוב במטח ירי כבוד של חיילי צה"ל. בטקסים אחרים, נוהגים להציג מסכת בזמר ובקטעי קריאה לזכר הנופלים. רבים נוהגים לפקוד את בתי **יד לבנים** ביישובים השונים ולעיין שם בספרי ההנצחה המתארים את החללים. בחלק מהיישובים נוהגים לערוך בערב יום הזיכרון, לאחר הטקס הרשמי, **ערב שירי לוחמים**, הכולל שירי שכול וזיכרון לנופלים.

ביום הזיכרון נתמקד בסיפורו האישי של אחד מהנופלים בכפר או בפנימייה. נדבר עם החניכים על מה אני מרגיש/חושב/נזכר כאשר אני שומע על נפילה של חייל.

יום העצמאות – הקמת המדינה, סמל, הימנון, התפתחות והישגים.

השאפה לחיות חיים עצמאיים במדינה משלהם, פעמה בלבבות בני העם היהודי דורות רבים. למעשה ליווה החלום של שיבה לארץ אבותיו את העם היהודי במשך אלפיים שנות גלות. התנועה הציונית סחפה רבים מן היהודים, והם תרגמו את משאת הנפש ואת האמונה למעשי הגשמה: עלייה, רכישת קרקעות, התיישבות חלוצית, בניין הארץ, תחיית השפה העברית והקמת מוסדות היישוב. מעשים אלה לוו בתלאות ובמאבק באויב, תוך גילויי הקרבה רבים למען המדינה שבדרך.

בה' באייר תש"ח, לאחר שדוד בן גוריון הכריז בשדרות רוטשילד בתל אביב על הקמת מדינת ישראל, בישיבה מיוחדת של מועצת העם, הממשלה הזמנית, פלשו צבאות ערב לגבולות המדינה החדשה. מצרים בדרום, סוריה, עיראק וירדן במזרח, ולבנון בצפון הצטרפו לכוחות המקומיים ואיימו לכבוש את כל שטחה של המדינה החדשה, שעות ספורות לאחר שהסתיימו 30 שנות המנדט הבריטי. הייתה זו ראשיתה של מלחמת העצמאות.

סמלי מדינת ישראל נרקמו ממקורות יהודיים: **הדגל** - מן הטלית (פסי תכלת על רקע לבן) וממגן דוד (הסמל היהודי העמוס בזיכרונות העבר ובתקווה לעתיד). **המנונה וענפי הזית**:

המנורה – סמלו העתיק של ישראל הנזכרת במקומות אחדים בתנ"ך, חודשה כסמל למדינה המתחדשת ועמה ענפי הזית. המנורה שיצאה לגלות עם חורבן הבית, חזרה לתקומה עם בניה ששבו לגבולם. ההמנון - שיר "התקווה" נכתב עי המשורר העברי נפתלי הרץ אמבר והתקבל כהמנון, לאחר שנישא בפני יהודים מכל העולם. מומלץ לקיים פעילות יצירתית לקראת החג. כרזות, דגלים, שרשראות וקישוטי הפנימייה והכפר.

אייר-סיוון (מאי)

ל"ג בעומר – היכרות עם מנהגי החג והמסורת.

ל"ג בעומר חל ביום י"ח באייר. הוא נקרא כך, משום שהוא היום השלושים ושלושה (ל"ג) לספירת העומר. כאשר בית המקדש היה קיים, הובא אליו העומר כביכורים בפסח. ספירת העומר מתחילה בלילה השני של חג הפסח ונמשכת עד לחג השבועות (50 ימים). בניגוד לכל ימי ספירת העומר, שבהם נוהגים מנהגי אבלות, ל"ג בעומר הוא יום שמחה. מקורו של ל"ג בעומר איננו בהלכה, וגם באגדה ניתן למצוא רק רמזים למנהגיו. כנראה שהיה זה חג חקלאי קדום, יום של טקסים, שמטרתם להילחם במזיקים שאיימו על היבול בשדה בטרם קציר. ספירת 33 יום קשורה לאמונות מיסטיות על כוחם של מספרים מסוימים להביא לניצחון. המסורת קשרה את החג לאירועי גבורה במרד בר-כוכבא. החל במאה ה-16 התפתחה סביב החג מסורת קבלית באמצעות דמותו של רבי שמעון בר יוחאי. שהיה תלמידו של רבי עקיבא וממנהיגי מרד בר כוכבא. ביום זה עולים לקברי צדיקים כאות כבוד לזכרם.

נחוג את החג סביב המדורה עם תפוחי אדמה ומרשמלו ומצב רוח מרומם, ובטיוילים משובצים בפעילות שדאית בסביבה הקרובה של הפנימייה.

הכרת הסביבה (בקבוצה) - החניכים יכירו את סביבתם הקרובה, קרי הפנימייה, ויחשפו אל סביבת הכפר קרובה.

מרטין בובר הצביע על סימטריה בין אובדן קשר איכותי ביחסים שבין אדם לחברו, לבין אובדן קשר איכותי בין האדם לסביבתו. השאפתנות לצרכנות הולכת וגדלה, השגשוג הכלכלי, שהפך למטרה עליונה הן של הפרט והן של המדינה, והדגשת ההגשמה העצמית של הפרט, על חשבון הכלל, פעמים רבות גורמים להעמקת התחושה של הניכור מהסביבה ולבדידות. בחינוך בני הנוער בפנימיות אנו רואים חשיבות בטיפוח של הסביבה הפיזית, לא פחות מטיפוח הסביבה הנפשית והחברתית של החניכים. הכרת הסביבה גורמת להגברת הקשר אל המקום, מעצימה את תחושת השייכות, והופכת ניכור למעורבות ולהתחייבות. לפיכך הפעילות של הכרת הסביבה, תדגיש ערכים של איכות הסביבה, תעודד רגישות לבעלי חיים

הנמצאים בכפר או בסביבתו, תדגיש התחייבות מסורתית לקבוצה, לכלל, להמשכיות, לקהילה המסורתית, ותעודד הפעלות העוסקות בטיפוח הסביבה הקרובה. החניכים ידאגו לטיפוח המועדון, ולטיפוח חדרים נוספים שהם מבליים בהם פרקי זמן משמעותיים.

שבועות - הקניית ידע על מנהגי החג, הקשר בין האדמה לאדם, חג הביכורים. חג השבועות הוא אחד משלושת הרגלים – פסח, שבועות וסוכות- שבהם היה עולה עם ישראל אל בית המקדש לירושלים. החג נחוג במשך יום אחד בלבד, אך הוא עשיר בתכנים, סמלים ומנהגים.

שמו של החג, שבועות, מקורו בשבעת השבועות של ספירת העומר, שאנו סופרים מחג הפסח ועד ו' בסיוון, הוא היום החמישים: "שבעה שבועות תספור לך מהחל חרמש בקמה תחל לספור שבעה שבועות. ועשית חג שבועות לה' אלוהיך" (דברים ט"ז 9-10) נקרא גם חג הקציר- כי הוא חל בתקופת קציר החיטים, סוף האביב ותחילת הקיץ, תקופה שבה חוגג החקלאי את קציר יבולו. עוד כינוי לחג הוא "חג הביכורים". מקור השם בחובה של עם ישראל לעלות לרגל ולהביא לבית המקדש את ראשית ביכורי האדמה כביטוי של תודה. את הביכורים היו מביאים אך ורק מפירות שבעת המינים, שנשתבחה בהם ארץ ישראל: חיטה, שעורה, גפן, תאנה, רימון, זית ותמר.

שם נוסף הוא "חג מתן תורה", על שום שבתלמוד מסופר, כי התורה ניתנה על הר סיני בו' בסיוון. בעוד חג הפסח בא לבטא את החירות הגופנית שזכה לה העם, שבועות מסמל את המשך התהליך: את החירות הרוחנית, שאליה הגיע עם ישראל עם קבלת התורה. נוהגים לקיים תיקון ליל שבועות. להיות ערים כל הלילה וללמוד דברי תורה. היום אומץ המנהג גם בקרב הציבור החילוני. בהרבה קיבוצים ובהרבה מסגרות חילוניות אחרות, לומדים בצוותא כל הלילה, שומעים הרצאות וקוראים במגילת רות. בהשראת מגילת רות נקיים תיקון ליל שבועות רב-גילי (משכבת ז' עד י"ב). התיקון ייערך בשלושה אולמות שונים בו-זמנית, והחניכים יעברו באופן חופשי ולפי בחירתם מאולם לאולם. אולם א': ראיונות של דמויות מפתח בפנימייה ובקהילה (מנהל הכפר/הפנימייה, ראש העיר, שחקן/זמר מהקהילה וכו'). המראיינים יהיו חניך ומדריך יחד. כל ראיון יימשך שעה, ולאחריו הפסקה לקפה בשילוב קטעי נגינה.

אולם ב': הקרנת סרטים כל הלילה.

אולם ג': נושא זוגיות ואהבה. בטקסטים כתובים, בשירים ובאמנות.

סיוון-תמוז (יוני)

תוכניות מניעה - הפנמה והבנה של מידע, תוך הפעלת שיקול דעת עצמאי בנושאים כמו אלכוהול, עישון, אלימות ועוד.

תוכניות המניעה באות לחסן את החניכים מפני מצבי לחץ שונים, על ידי פיתוח משאבים של חוסן נפשי. חוקרים טוענים שבני אדם משתמשים בכישורים שונים על מנת לפענח את המתרחש סביבם. הגישה המניעתית, באה ללמד את הפרט צורות התמודדות רבות ומגוונות ככל האפשר, ובכך מאפשרת לו להיות גמיש בהתמודדותו עם מצבי לחץ. פיתוח משאבי התמודדות בעוד מועד, מונע כניסה למבוי סתום של קשיחות שמובילה לשבירה. מאפייני החיים בחברה המודרנית והחשיפה מגיל צעיר לשימוש בסמים, אלכוהול וטבק באמצעי התקשורת הרבים, ובסביבה הקרובה לחניכים, מחייבים אותנו להתמודד באופן ייחודי וממוקד בנושא. המתבגרים הנמצאים בתהליכי שינוי מואצים וחיים בחברה מורכבת ומשתנה, עלולים להיקלע לעיתים קרובות למצבי לחץ, דחק וסיכון. מציאות זו מחייבת להרחיב את תוכניות המניעה, כחלק מטיפול אקלים חינוכי מיטבי. המטרה להקנות לחניכים מידע אמין וכלים שיאפשרו להם להתמודד עם הסוגיות הערכיות, האישיות והחברתיות הקשורות לנושא. כמו כן לסייע לחניכים לפתח השקפת עולם המקדמת אורח חיים בריא, תוך חיזוק העמדה השוללת שימוש בטבק, אלכוהול וסמים בחברה. המטרה להפחית שימוש של חניכים בחומרים מסוכנים, חוקיים ובלתי חוקיים, ולסייע בשיפור היכולת של החניכים להתמודד עם מצבי חיים בדרכים מסתגלות. מאחר וגיבוש ערכים נעשה בתהליך מתמשך, אנו מפעילים את תוכניות המניעה באופן ספיראלי ובהתאם לבשלות הגופנית, השכלית, הנפשית והחברתית של החניכים.

בשכבה ז' נתמקד בבירור העמדות והערכים של החניכים בנושא העישון. בנזקי העישון הפסיבי ובזכותו של כל פרט לנשום אויר נקי.

שכבת ח'

תשרי-חשוון (ספטמבר – אוקטובר)

היכרות, תקשורת ושיתוף פעולה – ראוי לאפשר לחניכים חדשים שנוספו לקבוצה להציג את עצמם ולהכיר את חבריהם לקבוצה ואת המדריך. תוך כדי כך ניתן להעמיק את ההיכרות הקיימת בין חברי הקבוצה הוותיקים.

מאחר וברצוננו לעודד שיתוף פעולה בין חברי הקבוצה, נתמקד בתרגילים שדורשים שיתוף פעולה. בהתנהגות של שיתוף פעולה הכוונה לאסטרטגיות וכישורים ספציפיים הכוללים הקשבה הדדית, תיאום קצב ההתנהגות והפעולות לזה של אחרים, ושימוש בהתנהגויות התומכות בהמשכת קשר-הגומלין עם אחרים.

חגי תשרי - בשכבת ח' נתמקד בבקשת הסליחה איש מרעהו. חודש זה מאופיין בחגים הנוגעים בערכים של התחלות חדשות, התחדשות, קבלת החלטות, חשבון נפש, סליחה וכדומה. ערכים אלו מהווים פתח לפעילויות הנוגעות לפיתוח המודעות העצמית, לתובנה לגבי ההשלכות שיש להתנהגויות שונות, הבחנה בין מעשים שפוגעים בי או באחר, וכיבוד המרחב האישי של כל פרט ופרט בקבוצה. לפיכך, הבנת החשיבות של בקשת הסליחה, הופכת לרלוונטית מאוד בשכבת גיל זאת.

לבקשת הסליחה שלושה שלבים, שלא ניתן לוותר על אף אחד מהם:

1. המודעות למעשה הרע. ההבנה שעשיתי דבר מה שלילי או פוגע.
2. החרטה על המעשה. ההחלטה הפנימית שלא לחזור עליו.
3. בקשת הסליחה בקול רם. חשיבות מיוחדת ביהדות לומר את הסליחה בקול רם.

מלחמת יום הכיפורים – אפקט ההפתעה והשלכותיו על החברה הישראלית.

מועצת חניכים ובחירות לוועד - התנסות בניהול עצמי, הוא תהליך חשוב, בחיזוק ההעצמה האישית, והיכולת לקבלת אחריות ולכישורי מנהיגות.

חשוון-כסלו (נובמבר)

דימוי עצמי - חלק מהחניכים המגיעים לכפרי הנוער, הם בעלי דימוי עצמי נמוך, לכן ישנה חשיבות רבה להעלאת הדימוי העצמי שלהם.

הדימוי העצמי שמייחס האדם לעצמו, מורכב ממערכת התכונות, ההערכות והציפיות, שהאדם מגבש על עצמו ועל יכולתו. מושג העצמי הוא תוצר חברתי, שמעורבים בו שני גורמים: גורם אחד הוא תגובותיהם ודעותיהם של אנשים, שיש לו מגע עמם, ובמיוחד של אלה, שהוא מחשיבם ומכבדם. גורם שני הוא תוצר של השוואה, שהאדם עצמו עושה ביחס לזולתו. זהו תהליך שמתחיל מינקות וממשיך ומשתנה במשך כל החיים. תגובות חיוביות מהסביבה, והעובדה שהאדם מוצא שהוא כמו האחרים, ואולי אף טוב מהם, מגבשות דימוי עצמי חיובי, המוביל להתנהגויות של ביטחון עצמי. לעומת זאת תגובות שליליות והרגשת נחיתות לגבי האחרים, מגבשות דימוי עצמי שלילי, המוביל להימנעות ממשימות, וגורמות לתחושה של כישלון.

בשל רגישותו של הנושא, אנו ממליצים ביחידה זו לעסוק בנושא תוך התייעצות ושילוב של המערכת הטיפולית בכפר (עובד סוציאלי, פסיכולוג וכדומה). כמו כן כדי לעזור לחניכים לבנות דימוי עצמי חיובי כדאי לספק להם ככל האפשר הזדמנויות להוכיח את חוזקותיהם ולהתנסות בהצלחות חוזרות ונשנות. כמו כן המדריך יכול לעזור לחניך לבחון ולמצוא כיצד והיכן ניתן לפרוץ את מעגל הקסמים השלילי ולהופכו לחיובי.

יום הזיכרון ליצחק רבין ז"ל - בפעם הראשונה נרצח ראש ממשלה בישראל בשל דעותיו הפוליטיות. חילוקי דעות רעיוניים הם תשתית קיומה של חברה דמוקרטית. מעשה הרצח מעורר שאלות נוקבות באשר ליכולתה של החברה הישראלית להתמודד עם היותה חברה רב-תרבותית, שסועה ומפולגת ע"י מחלוקות קשות. חוק יום הזיכרון ליצחק רבין קובע כי פעילויות הקשורות ליום זה תיוחדנה לאדם יצחק רבין ולפועלו, ולחשיבותה של הדמוקרטיה בישראל, תוך הדגשת הסכנות האורבות לה מצד פלגים קיצוניים ואלימים. (בעת מחלוקת, מרכז רבין לחקר ישראל)

חג הסיגד - חג מרכזי בחיי הקהילה האתיופית, המסמל את הקשר של קהילת אתיופיה לשורשי העם היהודי וא"י. אחד הסמלים החשובים בחג הוא העלייה לרגל לירושלים. נתמקד בירושלים כמרכז רוחני מרכזי לעם ישראל בכל תפוצותיו, במשך הדורות, בעבר ובהווה.

כסלו-טבת (דצמבר)

חג החנוכה - הקניית ידע על מנהגי החג השונים, ושימוש במוטיבים של החג להמשך בניית גיבוש הקבוצה ועבודה על הדימוי העצמי. האור הטמון בכל פרט ופרט בקבוצה, והיכולת להעניק מאורנו, בלי להחסיר מעצמנו.

גיבוש קבוצה – בהמשך לגיבוש הקבוצה בשנה שעברה, נמשיך גם השנה עם מיקוד על מעורבות החניכים בתרומה לקהילה. כאשר חשים חברי הקבוצה שהם מחויבים לפעול באופן

מתמשך לטובת כלל החברה או לטובת הזקוקים לתמיכה ולסיוע, מתפתחת אצלם תחושת השייכות לחברה. על כן מומלץ מאוד לעודד את החניכים לפעול בהתנדבות למען הקהילה. פעילות התנדבותית היא חלק מהערכים שברצוננו להקנות לחניכנו בהתבגרותם להיות אזרחים הנותנים מעצמם למען החברה והסביבה.

קבלה ונתינה - הקניית הערכים הבאים: שיתוף פעולה, עזרה הדדית, יחסים בין אדם לחברו, עבודת צוות, ופיתוח היכולת לתת ולקבל. מרגע בו אדם נולד הוא נותן ומקבל. מקבל מהוריו המספקים לו את צרכיו, ונותן להם את הרגשת התענוג והסיפוק לטפל בו. נתינת הילד אינה מודעת, הוא נותן מבלי שהוא התכוון לכך. הוא גם אינו מודע למה שהוא מקבל. לרגש השייכות, לתמיכה ולגיבוי, הניתנים לו במסגרת המשפחתית. הורים נהנים לתת לילדיהם, והילדים נהנים לקבל בחיק המשפחה. היכולת לקבל ולתת טמונה בכל אדם. המודעות למה שאנחנו מקבלים ונותנים מגיעה בגיל מבוגר יותר, והיא קיימת בעיקר כאשר אנחנו עושים זאת מתוך בחירה על פי יוזמתנו, או כאשר אנו מציעים או מבקשים דבר מה מאחרים. הקבלה והנתינה אינן תמיד טבעיות, חופשיות, וברורות. חלק מחניכינו מגיעים עם חסך גדול, הם לא קיבלו את מה שילד במשפחה רגילה מקבל. לחניכים אלה קשה לתת, הם חיים בתחושה של "זה מגיע לי". מטרת העיסוק בנושא: הבהרת היסודות ביחסי קבלה ונתינה והעשרת עולמם של העוסקים בו ע"י הבנת משמעותם האמיתית של שני מושגים אלה, המהווים את הבסיס לקשר שבין אדם לרעהו. אנו מקווים כי בעקבות העיסוק בנושא הקבלה והנתינה, תהיינה שתי תכונות אלו מוטמעות עמוק יותר בקרב חניכינו, וכך יצליחו להעשיר את עולמם ואת הסובבים אותם.

שבט-אדר (ינואר-פברואר)

חוקים ונורמות – בכל קבוצה קיימת מערכת נורמות. הנורמות הן כללי ההתנהגות, הקבועים והמקובלים בין חברי הקבוצה. הנורמות מגדירות את הציפיות ההדדיות ואת העמדות המשותפות לכל חבריה, ומהוות תרגום מעשי של הערכים והמטרות של הקבוצה. הנורמה עשויה להיות גלויה ומנוסחת בצורה חד-משמעית, או מוסווית וקשה לאיתור. ככל שהנורמה גלויה יותר, קל יותר לחבר חדש בקבוצה לסגל את עצמו אליה ולציית לה, כלומר לסגל התנהגות קונפורמית. בדרך כלל יש לקבוצה אינטרס משותף להחזיק בנורמה מסוימת, התואמת את מערכת הערכים וההתנהגות המקובלת בה. (הפעלופדיה- כרך קבוצה) הפעילות תתמקד בזיהוי הנורמות הסמויות והגלויות הרווחות אצלנו. לדוגמא: נורמה גלויה: לומר את האמת, נורמה סמויה: לא להלשין גם אם נאלצים להסתיר את האמת.

ט"ו בשבט – להדגשת החג יחברו החניכים משחקים, חידונים, ותשבצי תפזורת בנושאי החג.

כישורי חיים – פיתוח האסרטיביות מול הלחץ הקבוצתי. משחקי תפקידים בסיטואציות בהן מופעל לחץ קבוצתי על הפרט, לנהוג בניגוד לערכיו. הפעילות תתקיים בקבוצות קטנות, אך הדיון לאחר מכן יתקיים בפורום הרחב של הקבוצה, ויתמקד בתהליך שעברו ובנימוקים לבחירתם.

אדר-ניסן (מרץ)

חינוך מיני – יחסי אהבה וחברות. מי מציע למי? דרכי חיזור אז והיום. ניתן לשלב את הפעילות בשירים מוכרים ואהובים על החניכים, בפתגמים, בסיפורים וכו'.

פורים - הקניית ידע על מנהגי החג השונים. משלוחי מנות בקהילה. לבית אבות/בית חולים/ילדים בגנים וכו'.

ניסן-אייר (אפריל)

פסח – הפעילות לקראת החג תתמקד ברעיון "והגדת לבנך", ובהנחלה של סיפורים חשובים מדור לדור. מסיפורי ההגדה של פסח אל סיפורי ההגדה של המשפחות. סיפורים חשובים שמונחלים ע"י הסבים או ההורים לדורות הצעירים.

יום השואה והגבורה – האם השואה תיתכן שוב? צפייה ודיון בסרט "הנחשול".

יום הזיכרון לחללי צה"ל ולנפגעי פעולות האיבה - לימוד מורשת קרב, שימור זיכרון הנופלים. היכרות עם מפת הארץ, מקומות של קרבות ושמות של מבצעים. המדריכים יכינו תצרך (פאזל) ענק של מפת הארץ וישחקו עם החניכים בהרכבת התצרך ע"פ הקרבות ושמות המבצעים.

יום העצמאות – חידון טריוויה על הקמת המדינה ותולדות המדינה.

אייר-סיוון (מאי)

ל"ג בעומר – נחוג את החג סביב המדורה עם תפוחי אדמה ומרשמלו ומצב רוח מרומם.

הכרת הסביבה (בכפר) - בשכבה זו ילמדו החניכים על הסביבה הסמוכה לפנימייה (היישובים השכנים, הצמחייה האופיינית לאזור, סוגי חקלאות ומפעלים מרכזיים).

שבועות – תיקון ליל שבועות.(פירוט בפרק על שכבת ז')

סיוון – תמוז (יוני)

תוכניות מניעה – "אין עשן בלי אש", נעסוק בעיקר בבירור עובדות הקשורות בעישון, מול מיתוסים ודעות.

שכבת ט'

תשרי- חשוון (ספטמבר- אוקטובר)

היכרות, לחץ קבוצתי - אם הקבוצה הינה חדשה יש לעסוק בנושאי היכרות - ראה פירוט בהמלצות לפעילות בשכבה ז'. המטרה - יצירת מודעות בקרב החניכים לכוחה של הקבוצה להשפיע על היחיד, לסיבות המביאות ללחץ קבוצתי, למה שלחץ יכול לגרום, ופיתוח כלים לזיהוי השפעה זו.

לחץ קבוצתי הוא מושג מרכזי בפסיכולוגיה חברתית, ותופעה שכיחה בכל סוגי הקבוצות. מושג זה משקף את כוחה של הקבוצה לכפות על כל אחד מחבריה לציית לכללי התנהגות מסוימים. דבר זה מושג הן על-ידי ניסיונות שכנוע מכוונים ומודעים והן כתוצאה מהצרכים של הפרט (ברובם - צרכים בלתי מודעים) להשתייך, להיות מקובל ולהימנע מסנקציות ומדחייה. לקבוצה ישנה היכולת לתמוך ביחיד ולתגמל אותו, אך היא תובעת ממנו לקבל את הנורמות שלה, להיות קונפורמי ולהתנהג בדרך מסוימת - כזו ולא אחרת.

בקרב מתבגרים מקבלת תופעה זו תוקף רב. חלק מתהליך ההתבגרות מאופיין בתפקיד המרכזי, ההולך וגובר, שתופסת קבוצת בני הגיל במקום המשפחה.

למתבגרים קשה יותר לחוות דחייה מקבוצה אליה הם רוצים להשתייך בהשוואה לאנשים מבוגרים ומעוצבים יותר.

חגי תשרי – בשכבת ט' ואילך נתמקד במהות רעיון התשובה ביהדות. לוח השנה היהודי פותח בחגי תשרי. אלו החגים המוקדשים לרעיון התשובה. תחילתו של התהליך כבר בחודש אלול, בימים שקודמים לראש השנה, בהם נקרא הציבור לסליחות, כדי להכשיר את הלבבות לקראת ראש השנה.

סופו של תהליך התשובה מתחיל בעשרת הימים שבין ראש השנה ליום הכיפורים בהם עושה האדם חשבון נפש, ומבקש את סליחת האנשים שבהם פגע. שיאו של התהליך הוא יום הכיפורים, החל בי' בתשרי, ובו מתכפרים לאדם עוונותיו כלפי המקום, רק ובמידה וכופרו לו עוונותיו עם חברו. בספרות היהודית של עם ישראל, תופס רעיון התשובה מקום מרכזי, וניתן לומר שהוא מבטא את תמצית האידיאל הדתי – מוסרי של היהדות.

גם עבור אנשים חילוניים יש ברעיון התשובה מסר פילוסופי – מוסרי ממדרגה ראשונה: קבלת האדם כיצור בלתי מושלם, בעל חולשות, שבעשייתו המבורכת, עושה טעויות, פוגע בשוגג ולעתים גם בכוונה, ולפיכך זקוק הן למחילה והן לבקשת הסליחה. הרעיון שניתן לתקן, אם רק נכיר בטעויותינו, והרעיון שיש דרך חזרה, שאף פעם לא מאוחר מדי לחזור לדרך הישר, לשפר את מידותינו, לשאוף למעלה גבוהה יותר מזו שבה אנו נמצאים, הוא אשר עומד בבסיס רעיון התשובה. לדעת לגייס את הכוחות הפנימיים כדי להיטיב ולבחון את מעשינו, ולהיות מסוגלים לבקש סליחה במלוא הכוונה, הוא רעיון חינוכי ומוסרי ממדרגה ראשונה ולכן

רלוונטי לחילוניים ולדתיים גם יחד.

מלחמת יום הכיפורים – היכרות עם סיפור אישי של חלל מהפנימייה שנהרג במלחמת יום הכיפורים. התמודדות עם השכול/השבי/הפציעה/הצלקות מהמלחמה. פעילות זו יש לקיים בשיתוף הגורמים הייעוציים-טיפוליים בפנימייה.

מועצת חניכים ובחירות לוועד - התנסות בניהול עצמי, הוא תהליך חשוב, בחיזוק ההעצמה האישית, והיכולת לקבלת אחריות ולכישורי מנהיגות.

חשוון-כסלו (נובמבר)

דימוי עצמי – בהמשך לעבודה על חיזוק הדימוי העצמי שהתחלנו בה בשנה שעברה, נעבוד השנה על "למידה מהצלחות". בתפיסת העולם שלנו יש לחזק את הדברים בהם החניך חזק, במקום לרצות לשפר כל הזמן את הדברים בהם הוא מתקשה או חלש. לפיכך, נאפשר לכל חניך לספר בקבוצה על הצלחה שהייתה לו. ההצלחה יכולה להיות מכל תחום שהחניך בוחר.

יום הזיכרון ליצחק רבין ז"ל – יום הזיכרון ליצחק רבין ז"ל מאפשר לנו לדון עם החניכים על רציחות פוליטיות שאירעו לאורך ההיסטוריה. החל מרצח גדליה בן אחיקם, המדגים רצח יהודי בידי יהודי, ועד לרצח מרתין לותר קינג, רצח לינקולן, רצח ג'ון קנדי ואחרים. כל הרציחות האלו מעוררות את השאלה האם המטרה מקדשת את האמצעים?

חג הסיגד – ללמוד ולשמע על גלי העליות מאתיופיה לארץ ישראל בתקופות השונות.

כסלו-טבת (דצמבר)

חג החנוכה - הקניית ידע על מנהגי החג השונים, תוך כדי התייחסות לנושא הגבורה. חג החנוכה נחוג לזכר ניצחונם של החשמונאים על היוונים בכ"ה בכסלו בשנת 164 לפני הספירה. ניצחון זה הביא לשחרורה של ארץ יהודה משעבוד זרים, לביטול הגזרות שגזרו היוונים על היהודים ולחידוש העבודה בבית המקדש. משך החג שמונה ימים, לזכר נס פך השמן שהספיק לשמונה ימים. אנו מדליקים נרות, כל ערב מוסיפים נר נוסף, ואומרים "הלל". מקור השם חנוכה – בחנוכת המזבח. מהי גבורה? האם גבורה נפשית או גבורה פיזית? אירועים שונים המעמידים במרכזם אדם גיבור או מעשה של גבורה.

צרכנות נבונה - הקניית ידע לחניך בנושא צריכה נבונה, פיתוח שיקול הדעת, ובחירה נכונה של מוצרים.

בחברת השפע שבה אנו חיים, מפעילות חברות השיווק מסע אגרסיבי מאוד כדי לקדם את מכירת מוצריהם. לפעמים האמצעים גלויים ולעיתים מוסווים. המטרה להגביר את המודעות של החניכים כלפי הערכים של צריכה נבונה, ולעזור להם לדעת כיצד להשתמש באופן נכון ונבון בהיצע שמציעה לנו חברת השפע.

טבת-שבט (ינואר)

חוקים ונורמות – החוקים והנורמות משתנים מחברה לחברה ובתרבויות שונות. השוואה בין הנורמות הבולטות בחברה מערבית מפותחת, לעומת חברה שבטית מתפתחת.

שבט-אדר (פברואר)

ט"ו בשבט- נדגיש את החשיבות של השמירה על איכות הסביבה, למען תוחלת חיים ארוכה ואיכותית יותר. אפשר להרחיב את הנושא ולקשרו להתחממות כדור הארץ, ולהשפעותיה הגלובליות על חיינו.

כישורי חיים – פיתוח אסטרטגיות שונות לפתרון קונפליקטים: משא ומתן, מציאת המכנה המשותף, מציאת נקודות המחלוקת, בדיקה לגבי אפשרות שיתוף הפעולה למרות המחלוקת, זיהוי הגורמים למאבקי-כוח ודרכים להימנע מהמלכודת הזאת ועוד.

אדר-ניסן (מרץ)

חינוך מיני – למה את מתכוונת כשאת אומרת לא? שוויון בין המינים בכל הנוגע להחלטות על אופי הזוגיות, וקיום מערכת זוגית בחברה שאין בה הרבה זוגות. הכרת אמצעי מניעה לסוגיהם.

פורים – בנוסף למשלוחי המנות, תחרות התחפושות והמסיבה בפנימייה, ניתן לארגן עדליידע בכפר.

ניסן-אייר (אפריל)

פסח – הפעילות לקראת החג תתמקד ב"הגדות" של החניכים על המאפיינים הייחודיים של ליל הסדר אצלם במשפחה, וזיכרון אישי מחוויות ליל הסדר וההכנות לקראתו.

יום השואה והגבורה – כיצד שברו הנאצים את רוח האדם בתהליך השמדתו? (הסגירה בגטאות, הטלאי הצהוב, הפיטורים ממקומות העבודה, הסלקציות, הרעב, הקרחת, העירום, ההשפלות, המשלוחים, עבודת הפרך, העינויים וכו').

יום הזיכרון לחללי צה"ל ונפגעי פעולות האיבה – מפגש עם הורה שכול שמספר על הבן/הבת.

יום העצמאות – סיור באזור הכפר והפנימייה באתרים הקשורים בקרבות או בציוני דרך בהקמת המדינה. אפשר לשלב משחק "חפשו את המטמון".

אייר-סיוון (מאי)

ל"ג בעומר – נחוג את החג סביב המדורה עם תפוחי אדמה ומרשמלו ומצב רוח מרומם.

הכרת הסביבה - הכרת מוסדות הקהילה: בתי חולים, בתי אבות, מועדונים, מרכזי סיוע, מוזיאונים, תחנות עזרה ראשונה וכו'.

שבועות – תיקון ליל שבועות (פירוט בפרק על שכבת ז').

סיוון – תמוז (יוני)

תוכניות מניעה – איך לעמוד בפני לחץ קבוצתי. הקרנה ודיון בסרט "הקוסם מארץ לא". ההחלטה להתחיל לעשן איננה משחק, היא גורלית וניתנת לבחירה ולשליטה. זיהוי הסיבות האישיות והחברתיות העומדות מאחורי ההחלטה לעשן או לא לעשן. (חופשי לנשום, בעריכת גליה שחם וד"ר בלהה נוי).

שכבת י'

בפרק זה תוכלו למצוא את עיקרי הפעילויות של הנושאים המוצעים:

תשרי-חשוון (ספטמבר - אוקטובר)

תקשורת בינאישית – על סמך ההיכרות האישית שהתפתחה וטופחה בשנתיים החולפות, מיומנות של תקשורת בינאישית בין החניך לחברי קבוצתו, היא עכשיו מאבני היסוד של הקבוצה החברתית, הרב תרבותית, המאפיינת את הפנימייה. תקשורת בינאישית היא תנאי לקיומה של כל מערכת אנושית, ובייחוד כשמדובר במערכת החיים בפנימייה שבה מתקיימות כל הזמן אינטראקציות בין החניכים. אי אפשר לתאר את פעילותה של הקבוצה ללא התייחסות לתהליכי התקשורת המתקיימים בה. תקשורת במובנה הכללי ביותר, היא תהליך שבאמצעותו מועבר מידע. באמצעות התקשורת משפיעים בני האדם זה על זה. תנאי הכרחי לקיומה של תקשורת הוא שהקולט מייחס למסר כוונה תקשורתית. בכל תקשורת מה שחשוב הוא לא המסר הגלוי, אלא המסר כפי שהוא נתפס על ידי הקולט. מכאן שאין זהות בין המסר הגלוי (ולא כל שכן – המסר הסמוי) למסר הנקלט. אדם יכול לומר דבר מה, וזולתו עלול להבין את דבריו אחרת ממה שהתכוון הדובר. ניתן לומר כי תקשורת היא תהליך מעגלי של ייחוס כוונות ומשמעויות למסרים. פירוש המסר התקשורתי מושפע לא רק מתוכן המסר עצמו, אל גם מההקשר שבו המסר מועבר ומגורמים פסיכולוגיים שמקורם בקולט: הידע הקודם שלו, אמונותיו, ערכיו ועמדותיו, תרבותו, ציפיותיו והמוטיבציה שלו. כאשר המתקשר והקולט הם בני אותה תרבות, כאשר יש להם ידע קודם דומה יותר, ציפיות קרובות והנעה להבין בצורה דומה, התקשורת ביניהם תהיה חלקה יותר ומובנת יותר. ככל שהמסר ברור יותר, כך משפיע יותר תוכנו הגלוי על פירושו. תפיסתו של המסר היא סלקטיבית, פרשנית ולעתים מעוותת. מכאן שהתקשורת בין החניכים בפנימייה איננה רק אמצעי אלא גם מטרה בפני עצמה.

(פסיכולוגיה חינוכית – ד"ר ציפי בר-אל)

חגי תשרי – חגי תשרי מאופיינים בשלב המעבר אל התיכון. כל מעבר בחיינו יוצר מתחים מסוגים שונים. החניכים צריכים לבסס את מעמדם החברתי, להוכיח עצמם מבחינה לימודית, להסתגל למערך שלם וחדש של מורים ודרישות, ולפיכך הם נדרשים לגייס אנרגיה רבה לשלב זה. לכן מומלץ למדריך להתמקד בנושא ההתחלות והמחזוריות שבחיים. כמו כן נעמיק את הדיון בנושא התשובה. (לפירוט רעיון התשובה עיינו בשכבת ט').

מלחמת יום הכיפורים – עובדות ודעות ומה שביניהן.

במלחמת יום הכיפורים היו כל העובדות המקדימות גלויות לפנינו. למרות זאת הדרג המדיני סירב לקרוא "את הכתובת על הקיר", והמשיך לדבוק בתפישה שאין סכנת מלחמה משום שכוחו של צה"ל מרתיע ומאיים. דיון בסוגיות: האם למדנו את הלקח? האם ניתן למנוע מצב דומה בעתיד? אלו מנגנונים מדינה יכולה להפעיל כדי למנוע עיוורון מסוג זה? וכו'.

דמוקרטיה, מועצת חניכים ובחירות לוועד - התנסות בניהול עצמי, הוא תהליך חשוב, בחיזוק ההעצמה האישית, והיכולת לקבלת אחריות ולכישורי מנהיגות. כדאי לשתף חניכים בוועדות של המבוגרים בפנימייה.

חשוון-כסלו (נובמבר)

זהות יהודית – החניך כחלק מציבור יהודי בישראל, השתייכות ללאום יהודי – מה זה אומר, ואיך זה בא לידי ביטוי אצל כל אחד ואחד.

התרבות היהודית (העברית) החילונית שהתפתחה בארץ-ישראל במחצית הראשונה של המאה העשרים הייתה מבוססת על ערכים חברתיים-לאומיים והם שהגדירו את זהותה כתרבות יהודית (עברית). על יסוד ערכים אלה נוצר מעגל השיח בין התנועות הדתיות-לאומיות לבין התנועות החילוניות. על אותו יסוד התאפשרה גם ההתחברות אל המקורות הקאנוניים והמסורתיים של תרבות העם היהודי, למרות תכונתם הדתית. בראשית תהליך התפתחות התרבות הלאומית החילונית הניחו רוב מכונניה שהיא תתפוס את כל מקומה של הדת ועל כן הדת תיעלם כליל, אך עד מהרה התברר שהדת היא יסוד מבני קבוע בכל תרבות אנושית מלאה, ועל כן הניסיון להתעלם ממנה ולנטוש אותה סופו שהעלה והעמיד אותה מחדש במרכז ההתמודדות על יצירת התרבות המודרנית. בתרבות העם היהודי ומדינת ישראל בפרט, הזיקה אל הדת תופסת חלק נרחב בהוויית החיים, גם הדתיים וגם החילוניים. אם מתוך השלמה וקבלה מלאה של עול המצוות ואם מתוך התרסה, מרידה, ויציקת תכנים אחרים אל תוך הזהות היהודית הישראלית המתחדשת. מכל מקום הסוגיה כולה ראויה לדיון מעמיק. (מתוך כנסים: מכון ון-ליר בירושלים)

הפעילות בנושא זהות יהודית תתמקד בחוויה הרגשית של החניכים לפני הברור בתכנים ובהגדרות. מתוך בנק היגדים שינתנו לחניכים, יגדיר כל אחד מהם זה עברו "להיות יהודי". (חגיגת בר-המצווה, לשיר את ההמנון, לחוג את החגים, לדבר עברית, העלייה ארצה וכו').

לאחר מכן החניכים יתחלקו לקבוצות וכל קבוצה תקבל משימה של "להיות שגריר" ולהסביר לאנשים שאינם גרים בישראל, מהי הזהות היהודית עבורנו.

יום הזיכרון ליצחק רבין ז"ל - הנצחתו של יצחק רבין ז"ל, באה לידי ביטוי בהקמת "מרכז רבין לשלום". המרכז משמר את מורשת רבין, מחפש דרכים למימושה, תוך כדי יצירת הזדהות עם פועלו, וליבון שאלות יסוד של החברה הישראלית הקשורות בנסיבות מותו. **חג הסיגד** – מפגש עם קייס על חג הסיגד כפי שנחוג באתיופיה.

כסלו-טבת (דצמבר)

חג החנוכה - "בואו עיתון". להוציא מהדורת עיתונים מיוחדת מימי החשמונאים. (עיתון ספורט, עיתון נשים, עיתון כלכלי, עיתון צבאי, ועוד).

אחריות ומעורבות – כדי שהחניך יכיר את צורכי הקבוצה, יחוש סולידאריות כלפי האחרים, אמפתיה כלפי החלשים ויגלה אכפתיות ונכונות להשפיע על הנעשה בחברתו, יש צורך להקדיש לכך זמן ומשאבים. "צריך כפר שלם כדי לחנך ילד אחד" אומר הפתגם האינדיאני. כל מוסד או ארגון, הקולט חניכים ומאפשר להם להתנסות בפעילות למען הכלל, לוקח חלק בתהליך המשפיע על עיצובו של החניך כאזרח פעיל ואחראי. לרבים מהחניכים זו היא התנסות ראשונה בתרומה למען הכלל, המחייבת התמדה, אחריות, תקשורת בינאישית והתנסות בעלת משמעות ערכית וציבורית. (מחויבות אישית שירות לזולת - מינהל חברה ונוער)

טבת-שבט (ינואר)

חוקים ונורמות- חידוד ההבחנה בין שמירה על הנורמות החברתיות לבין חריגה מהן. הפעילות תכלול הבאת עיתונים יומיים, ז'ורנלים, מגזינים, וחיפוש כתבות העוסקות בחריגות מן הנורמה החברתית. דוגמא: היעדרות מבית הספר בתואנת שווא, שוד, פריצה, גניבה.

שבט-אדר (פברואר)

ט"ו בשבט – קיום סדר ט"ו בשבט לחברה הבוגרת בפנימייה. ישיבה סביב שולחנות, עם הגדה של ט"ו בשבט וארבע כוסות יין, משולב בשירי החג ובסמליו.

כישורי חיים - הכנה לחיים, המתמקדת בהיכרות עם כללי חברה במסגרת הפנימית והחיצונית.

הכרת הילדות כתקופה מובחנת בחייהם של צעירים הביאה לחוסר תיאום גובר בין השעון הביולוגי לבין השעון התפקודי. מחד גיסא, בני הנוער מגיעים לבשלות גופנית ומינית כבר בגיל 12-14, מאידך גיסא הולכת ומתארכת התקופה הנדרשת לרכישת השכלה ומקצוע. כתוצאה מכך מתאחר והולך הגיל, אשר בו הם נכנסים אל מעגל העבודה, ונדחית גם הקמת משפחה משלהם. בתום שתיים-עשרה שנות לימוד ושירות בצבא כמעט מחצית מהצעירים

ממשיכים את לימודיהם במוסדות השכלה על תיכוניים. את חייהם העצמאיים הם מתחילים רק באמצע שנות העשרים שלהם, והיום יותר ויותר צעירים מושכים את העצמאות הכלכלית עד אמצע שנות השלושים לחייהם. לחוסר התיאום "בין השעונים" יש השפעה מסוימת על כל מערכות היחסים שהם מפתחים. לאור השוני בין הצרכים של הפרט לבין המטלות שהחברה מטילה על הבוגר שלה, חשוב להקנות לחניכים כלים להתמודדות עם עיצוב הזהות האישית. זהו תהליך התפתחותי מורכב וסבוך, הן בשל ייחודיותו בשלב ההתפתחות האנושית והן בגלל האפיונים של המוסדות החברתיים המודרניים המתערבים בתהליך: המשפחה הגרעינית, ביה"ס, הפנימייה, הצבא, מוסדות החינוך העל-תיכוניים ומקומות העבודה. החניכים עוברים את תהליך ההסתגלות תוך כדי דיפרנציאציה מההורים, הסתגלות חברתית, אינדיבידואליזציה והשתלבות חברתית. (שקט בכיתה בבקשה/ אליעזר יריב) הפעילות תתמקד בחיזוק המשאבים הפנימיים של החניכים, בעומדם בסיטואציות של קונפליקט או קבלת החלטה. החניכים יספרו על מצבי לחץ שונים שגרמו להם לגייס כוחות מבפנים כדי להגיע לאיזון ולפתרון הבעיה.

אדר-ניסן (מרץ)

חינוך מיני - חיפוש ועיצוב הזהות המינית מהווה חלק חשוב בגיל זה ולכן יש מקום להתייחסות נרחבת, ולסיוע בהבנת התהליכים. הצעירים חייבים להתמודד במודע עם תפיסת תפקידים מיניים, עיצוב זהות מינית ופיתוח יחסי רעות וחברות, כולל יחסי מין, עם בני המין האחר. תפקידנו כמדריכים לתת לחניכים תמיכה בהתפתחותם הפסיכו-חברתית במסגרת קבוצת עמיתים תומכת, לפתח אצלם פרספקטיבה חברתית ומיומנויות חברתיות. כיוון שהנושא המיני מאוד טעון ומביך, רצוי להביא סיפור או סרט שמרחיק את הנושא מהתמודדות ישירה של החניכים עם הסוגיות העולות. קל יותר להתייחס לדמויות אחרות, ודיון במתרחש בעלילה של מישהו אחר, מאפשר לעשות השלכה ממני אליו. נביא סיפורם של נערה/ בגיל הנוכחי הבוחנים את השינויים הפיזיים והנפשיים שהם עוברים, ולומדים לחיות עמם בשלום.

פורים – כדאי או לא כדאי להיות מלך ליום אחד? מוטיב ההתחפשות בחיינו. מתי ולאיזה צורך אנשים מאמצים לעצמם זהויות? פורים כחג שמאפשר "הגשמת משאלות" ליום אחד.

ניסן-אייר (אפריל)

פסח – יציאת מצרים מסמלת מעבר מחברה של עבדים לחברה של בני חורין. במה מתבטא היות האדם בן-חורין? מה מבדיל אותנו כאנשים חופשיים מאנשים משוללי חופש? (חופש התנועה, חופש הבחירה, חופש המחשבה).

יום השואה והגבורה - האנטישמיות על כל גילוייה בעבר ובהווה, בהתמקדות על תורת הגזע.

יום הזיכרון לחללי צה"ל ונפגעי פעולות האיבה – לשכבה הבוגרת ערב שירי זיכרון.

יום העצמאות – קומזיץ ובו סיפורי צ'יזבט מתקופת תש"ח.

אייר- סיוון (מאי)

ל"ג בעומר – נחוג את החג סביב המדורה עם תפוחי אדמה ומרשמלו ומצב רוח מרומם. הכנת פעילות צופית, א"ש לילה וכדומה, עבור שכבה יותר צעירה.

הכרת הסביבה – מפגש עם נציג של החברה להגנת הטבע בעיר או ביישוב כתחילתו של שיתוף פעולה למען שמירת הסביבה והטבע.

שבועות - תיקון ליל שבועות (פירוט בפרק על שכבת ז').

סיוון- תמוז (יוני)

תוכניות מניעה – השכבה הבוגרת תעסוק בעישון ובחוק. ראיונות עם בוגרים מעשנים ועם בוגרים שאינם מעשנים. היגדים המוסרים נתונים ועובדות בנוגע לניקוטין שבסיגריה. החניכים ממלאים את השאלונים ואז מקבלים את המידע הנכון בנוגע להיגדים. חשוב לבנות בסיס של ידע מוצק בנוגע לסיגריות ולעישון.

שכבת יא'

בפרק זה תוכלו למצוא את עיקרי הפעילויות לנושאים המוצעים:

תשרי-חשוון (ספטמבר - אוקטובר)

הכנה לצה"ל - הכנת החניך לקראת השירות הצבאי, הקניית ידע, ומוכנות פיזית לקראת הגיוס.

המערכת הצבאית בישראל מגייסת את כל בני ה-18 לשירות חובה של כמה שנים, שלאחריו בא שירות מילואים ממושך. מבחינה זו מהווה השירות הצבאי "מערך אקולוגי" שנודעת לו השפעה רבה, ולעיתים מכרעת, על עיצוב דמותו של האדם בישראל. לכן יש לראות את תקופת השירות הצבאי כשלב התפתחותי חשוב ביותר, ומבחינות רבות, פרשת דרכים נורמטיבית ומשברית.

הצעיר מתגייס למערכת הצבאית בשלב המעבר לבגרות ראשונית. בישראל מהווה השירות בצבא מטלת-התבגרות ייחודית, ובשביל רוב החיילים היא קשה, אחראית, מסוכנת, מעמידה אותם במבחנים קשים ודוחקת בהם לעיתים עד לסף מיצוי היכולת האישית. במצבי חירום תובעת מערכת זו את המוכנות להקרבת החיים למען יעדי המדינה, כפי שהללו מוגדרים על ידי ההנהגה הפוליטית והפיקוד של צה"ל. אולם השירות בצבא איננו מציג לחייל תביעות בלבד. במהלך שירותו מוקנים לו גם ערכי התבגרות חיוביים, ביניהם: הזדמנות לקבלת החלטות משלב החיול ואילך. הזדמנויות לקבלת אחריות בהיקף ובמידה שלא התנסה בהם בעבר. הזדמנויות להתמודדות בתנאי לחץ, כגון אימונים מפרכים ותנאי קרב. הזדמנויות לפיתוח עצמי ולהוכחת כשירות להתמודדות. הזדמנויות לאינטגרציה חברתית עם תושבי אזורים ובני עדות, מעמדות ומסגרות חברתיות שלא הכיר בעבר. הזדמנויות ללמוד ולהכיר את הארץ, המדינה והחברה, שלהם נשבע אמונים בגמר הטירונות. צה"ל מעצב את תהליך הלמידה וההתנסויות בשלבים: חיול, גיוס, טירונות כללית ויחידתית, התקדמות בתפקידים מקצועיים ופיקודיים וכו'. משום כך ניתן להגדיר את התהליך כהתפתחות רב-שלבית.

(אתגר ההתבגרות: יעדים לעתיד" כרך 1)

החניכים ייפגשו עם בוגרי הפנימייה המשרתים בחיילות השונים, ויוכלו לשאול שאלות שמטרידות אותם. החניכים יקבלו את כל העזרה האפשרית במילוי המניל"ה, ובבחירה שלהם באפשרויות שמציע הצבא. מומלץ להפגיש את החניכים עם הגורמים הייעוציים-טיפוליים כדי לקבל הדרכה פסיכולוגית על הקשיים שנכוננו להם בצבא, וכיצד להתמודד בדרך הטובה ביותר. חוסן נפשי והכנה נפשית חשובים ביותר בהכנת החניכים לקראת הגיוס. שיחה עם מנהל הפנימייה / או עם מנהל הכפר, שהוא בוגר הצבא, חשובה אף היא.

חגי תשרי - חודש זה מאופיין בחגים הנוגעים בערכים של התחלות חדשות, התחדשות, קבלת החלטות, חשבון נפש, סליחה ותשובה. בהמשך לפעילויות בשנים הקודמות, נתמקד גם השנה ברעיון הסליחה והתשובה. (ראו פירוט בפרק על שכבת ט').

מלחמת יום הכיפורים – סיפורו של חייל. ההתמודדות האישית בזמן הקרב. (הסיפור יכול להיות של אחד המדריכים, של אח בוגר, של אבא של אחד החניכים, של מנהל הפנימייה או מהספרות הרבה שיש לנו בנושא).

דמוקרטיה, מועצת חניכים ובחירות לוועד - התנסות בניהול עצמי, הוא תהליך חשוב, בחיזוק ההעצמה האישית, והיכולת לקבלת אחריות ולכישורי מנהיגות.

חשוון-כסלו (נובמבר)

זהות יהודית – חשוב לזכור כי בתוך קבוצה אחת, חיים במעורב חניכים שומרי מסורת, וחניכים הבאים מבתים חילוניים. לפיכך הפעילות תתמקד בחיפוש אחר המכנה המשותף היהודי של כולנו. מהו ששומר עלינו ומקיים אותנו כיהודים? האם רק הגורל? הרדיפות והאנטישמיות? האם רק המלחמה על הארץ? השפה? ההיסטוריה? המדריכים ייעזרו בכתבים של הוגי דעות מפורסמים מהתרבות היהודית (הרב קוק, הרמב"ם, אחד העם, ביאליק ועוד) ויתנו מקום למגוון הדעות השונות, מתוך הרבה זהירות וכבוד אל כל פרט בקבוצה.

יום הזיכרון ליצחק רבין ז"ל – יום הזיכרון ליצחק רבין ז"ל, מעורר בכל פעם מחדש את החשיבה על יציבותה וחוסנה של הדמוקרטיה במדינת ישראל. נעסוק בנושא הסובלנות בחברה הישראלית, היכולת לחיות יחד כחברה רב-גונית בעלת דעות שונות ומנוגדות זו לזו, תוך כיבוד דעות האחר וסובלנות אליהן.

חג הסיגד – סיפורי הצלחה של נוער יוצא העדה האתיופית. מנהיגים בקהילה.

כסלו-טבת (דצמבר)

חג החנוכה – מלחמת החשמונאים ביוונים מסמלת את המאבק התרבותי והדתי, על אופיו של העם. גם היום יש הרואים בנטייה של הישראלים לאמץ את סממני החיים האמריקאים כאן בארץ, כ"התייונות" של היהודים המאמצים לעצמם אורח חיים זר. האם התרבות שלנו היא אכן תרבות יהודית?

אחריות ומעורבות – האחריות והמעורבות של החניכים מתגלות בשני רבדים. ברובד האחד, החניכים מקבלים יותר סמכויות לניהול עצמי, אוטונומיה בקבלת החלטות ויותר חופש פעולה ליוזמות חברתיות ואחרות. ברובד האחר, ממלאים החניכים תפקידים מרכזיים בפנימייה ובכפר הנוער. (כגון: ריכוז ועדות, ליווי חניכים צעירים, אחים בוגרים ועוד). במקביל לעשייה חשוב ללוות את התהליך בפעולות בהן יספרו החניכים על תחומי פעולתם, על הקשיים בהם הם נתקלים ועל הצלחותיהם. שיחות אלו יביאו לידי מודעות את התפקידים החדשים של הנערים, ויאפשרו להם לקבל משוב עליהם.

טבת-שבט (ינואר)

חוקים ונורמות – המתח שבין "אני" לבין "אנחנו", המתח שבין קונפורמיות (התנהלות ע"פ דעת הרוב) לבין אינדיבידואליות (התנהלות ע"פ שיקול הדעת האישי). הפעילות יכולה להתבסס על קונפליקטים מהחיים של החניכים, או מאירועים באקטואליה, או על סרט/ספר/הצגה וכו'.

שבט-אדר (פברואר)

ט"ו בשבט - קיום סדר ט"ו בשבט לחברה הבוגרת בפנימייה. ישיבה סביב שולחנות, עם הגדה של ט"ו בשבט וארבע כוסות יין, משולב בשירי החג ובסמליו.

כישורי חיים - הכנה לחיים, היכרות עם כללי חברה, הכרת מעגלים רחבים יותר בקהילה והתנהלות בעולם החיצוני לפנימייה: בנקים, מוסדות ומשרדים ממשלתיים, קורות חיים ועוד.

הכרת הסביבה – מיפוי "הריאות הירוקות" בכפר ובפנימייה, ובהתאם לממצאים לטפח שטחים ירוקים, גינות, עצים ותבלינים.

אדר-ניסן (מרץ)

חינוך מיני ואידס - פיתוח יכולת קבלת החלטות באופן אישי, יחסים שבינו לבינה, והקניית ידע ספציפי על מחלות מין בכלל ומחלת האיידס בפרט. הכרת אמצעי מניעה לסוגיהם.

פורים – ההתחפשות בתיאטרון, ההתחפשות בטבע, ההתחפשות כצורך אנושי לאמץ לעצמנו זהויות בהשאלה.

ניסן-אייר (אפריל)

פסח – חג הפסח מסמל את חג החירות. האם יתכן מצב שבחברה דמוקרטית אנשים יהיו משוללי חופש? איך מתבטא היותנו "בני חורין", בחברה נורמטיבית בעלת חוקים ומסגרות? מתי ובאלו סיטואציות נפגעות זכויות היסוד של הפרט בחברה דמוקרטית?

יום השואה והגבורה – סיפורו של ניצול.

יום הזיכרון לחללי צה"ל ונפגעי פעולות האיבה – ערב שירי זיכרון לשכבה הבוגרת.

יום העצמאות – הכרזה על תחרות בין הקבוצות שמטרתה למצוא ולציין כמה שיותר הישגים בכל תחומי החיים בתולדות המדינה.

אייר-סיוון (מאי)

ל"ג בעומר – נחוג את החג סביב המדורה עם תפוחי אדמה ומרשמלו ומצב רוח מרומם. הכנה של הופעות ומשחקים סביב המדורה.

פרידה - כל מערכת יחסים יציבה ומתמשכת בין בני אדם מכילה בתוכה גם מרכיבים של סיום ופרידה. פרידה מתייחסת לא רק לניתוקם של קשרים בין בני אדם, אלא גם לשינויים בהרגלים, בנוף אליו קשורים, ובכל אותם פרמטרים שנותנים תחושה בסיסית של בטחון. לקבוצה החינוכית בפנימייה, הממלאת תפקיד של קבוצת שווים, משמעות גדולה בעיצוב אישיותו של מתבגר ובתהליך הסוציאליזציה שלו. שלב פיזור ופרידה מקבוצה הוא סיומו של תהליך פסיכולוגי-חברתי שהתחיל עם ראשית קיום הקבוצה, והתרחש לאורך כל "ההיסטוריה" שלה. ניתן לראות את שלב הפרידה כחווית שיא בחיי הקבוצה.

שבועות - תיקון ליל שבועות (פירוט בפרק על שכבת ז').

סיוון – תמוז (יוני)

תוכניות מניעה – הפרסומת – מה היא מגלה ומה היא מסתירה? העישון והפרסומת. מהו מידע מטעה? מהי פרסומת סמויה? בדיקת הפרסומות בעיתונות הכתובה והמשודרת. הכנת פרסומת נגד העישון. אפשר להצטייד מראש מהאגודה למלחמה בסרטן בכרזות שמשפיעות נגד העישון. מומלץ להיעזר במנחה לאומנות ולארגן תערוכה של הכרזות נגד העישון. (חופשי לנשום, גליה שחם וד"ר בלהה נוי)

זהירות בדרכים - הקניית ידע בנושא: נהיגה נכונה וזהירה.

בחמש השנים האחרונות נהרגים מדי שנה כ- 170 הולכי רגל. מהם כ- 120 בדרכים עירוניות וכ- 50 בדרכים בינעירוניות. הולכי רגל מהווים בישראל כשליש מכלל ההרוגים בתאונות דרכים – שיעור גבוה ביותר ביחס לארצות הקהילה האירופית וארה"ב.

זירת ההתרחשות של רוב תאונות הדרכים בישראל נמצאת בדרכים העירוניות. מבין כ- 18 אלף תיקי תאונות דרכים שנחקרות מדי שנה, 73% הן בדרכים עירוניות ורק 27% בדרכים בינעירוניות. לעומת זאת, בזכות מהירויות הנסיעה הנמוכות יותר בדרכים העירוניות, חומרתן של התאונות בדרכים אילו פחותה מאשר בתאונות בדרכים הבינעירוניות: מבין 428 תאונות קטלניות שהתרחשו בשנת 2004, רק 41% התרחשו בדרכים עירוניות. דרכים עירוניות הן המרחב שבו מתקיימת תנועה מעורבת של כלי רכב והולכי רגל, ונוצרים תרחישים רבים של קונפליקט בשימוש בדרך בין הולכי רגל וכלי רכב. פגיעותם של הולכי הרגל היא כמובן הסיבה לכך ש-4.7% מכלל התאונות שבהן נפגעים הולכי רגל היו תאונות קטלניות (ו-25% הן תאונות קשות¹), לעומת 0.6% בלבד בכל סוגי התאונות האחרות במרחב.

בניתוח מקום התרחשותן של תאונות קטלניות שבהן נהרגו הולכי רגל, ניתן לציין כי כרבע לא חצו את הכביש (כלומר הלכו לאורכו או בשוליו) וכשליש נהרגו כאשר חצו כביש בקטע דרך (מרוחק מצומת). אמנם רק מספר קטן של הולכי רגל נהרגו במעבר מוסדר (ע"י רמזור או מעבר חציה), אך קשה להשלים עם מצב שבו הולכי רגל נהרגים כאשר הם משתמשים בהסדרי חציה שנועדו להגן עליהם.

תאונות הדרכים הן גם בעיה לאומית של מדינת ישראל וגם באחריותנו כמי שדואגים לשלום החניכים, בריאותם ובטיחותם. מאחר שהחניכים מבלים זמן ניכר בדרכים, עלינו לצייד אותם בכלים ברורים וחד משמעיים לזהירות בדרכים.

מרד הנעורים של גיל ההתבגרות נותן לעתים את אותותיו בהתנהגות נמהרת בכבישים. הביטחון העצמי של הצעירים כי "לי זה לא יקרה", הלחץ החברתי, הרצון להשוויץ בפני החברה, והרצון לתפוס מקום בקבוצת הגיל שלי, גובים מחיר יקר.

צפייה בסרטים ודיון בתוצאות העגומות הן דרך מצוינת לזעזע ולחנך להתנהגות שקולה ואחראית. ("דנה לא רוקדת", "תביט לי בעיניים" ועוד ועוד).

שכבת י"ב

בפרק זה תוכלו למצוא את עיקרי הפעילויות לנושאים המוצעים:

תשרי-חשוון (ספטמבר - אוקטובר)

חגי תשרי – שנה זו מאופיינת בקבלת החלטות חשובות לחייו של החניך. לפיכך נקדיש גם את חגי תשרי לפן של חשבון נפש, הבהרת ערכים וקבלת החלטות.

מלחמת יום הכיפורים – דילמות בעקבות המלחמה: שבר או משבר? האם נלמדו הלקחים? הסכמי השלום עם מצרים וירדן, ועוד.

הכנה לצה"ל – בשלב הנוכחי הבחירות כבר נעשו, והחניכים יודעים פחות או יותר לאיזה מסלול הם מתגייסים. ערוב הגורמים הטיפוליים-ייעוציים חשוב ביותר לקראת ההכנה הנפשית לצבא. כמו כן יעברו החניכים אימונים של כושר גופני כדי להעלות את רמת הכשירות שלהם למאמץ הגופני הנכון להם. מומלצת שיחה עם מנהל הכפר או עם מנהל הפנימייה כבוגרים שחוו את הצבא והם בבחינת "אב בוגר" שיכול לתת עצות חשובות.

חשוון-כסלו (נובמבר)

יום הזיכרון ליצחק רבין ז"ל – בהמשך לעיסוק בסוגיית הסובלנות שהתחלנו בה בשנה שעברה, אנו ממשיכים גם השנה בבדיקת חוסנה ויציבותה של הדמוקרטיה במדינת ישראל. נבדוק את היכולת שלנו לחיות יחד כחברה רב-גונית, רב-תרבותית, בעלת דעות שונות ומנוגדות זו לזו, תוך כיבוד דעות האחר וסובלנות אליהן.

חג הסיגד – החניכים הם דור הביניים בין העבר לעתיד. הם המגשרים בין דור הסבים לדור הבנים והצאצאים. לפיכך שימור מורשת העבר של ההורים והסבים, והטמעתה בתרבות העכשווית של הדור הצעיר, הם משימה חשובה ביותר. דרך יעילה לעשות זאת היא להציג סיפור משפחתי, אלבום תמונות, עבודת שורשים וכו' בפני הקבוצה. זו גם הזדמנות להזמין את צוות המחנכים להתרשם מהעבודות ומהתערוכה בנושא.

כסלו-טבת (דצמבר)

חג החנוכה – ערב הגיוס של החניכים לצה"ל, ניתן לחבר את חג החנוכה עם המוטיב של "מעטים מול רבים". מה סוד כוחם של המעטים? האם כוח החרב? טקטיקות בלחימה? האמונה בצדקת הדרך? המסירות וההקרבה? כוח היחד?

אחריות ומעורבות – מתן אוטונומיה לחניכים ביוזמה של פעילויות ובביצוען במסגרת הקבוצה. הטלת משימות קצרות טווח ומתן תפקידים שונים לחניכים המאפשרים פיתוח בשיקול הדעת ונכונות לתרום.

טבת-שבט (ינואר)

חוקים ונורמות – דיון בדרכי התהוותן של נורמות חברתיות. ניתן להתבסס על הסרט "בעל זבוב", על סדרות טלוויזיה פופולאריות המראות הישרדות של אנשים, ועל חומרים נוספים העוסקים בנושא.

שבט-אדר (פברואר)

ט"ו בשבט - קיום סדר ט"ו בשבט לחברה הבוגרת בפנימייה. ישיבה סביב שולחנות, עם הגדה של ט"ו בשבט וארבע כוסות יין, משולב בשירי החג ובסמליו.

הכרת הסביבה - בדיקת הפסולת שמייצר הכפר, בהיבט של אפשרויות מחזור למען שמירה על האקולוגיה של כדור הארץ. (איסוף בקבוקים, עיתונים, ניירות וכו')

זהירות בדרכים - בחודש דצמבר 2004 שר התחבורה דאז, מר מאיר שטרית מינה וועדה להכנת תוכנית לאומית רב-שנתית למאבק בתאונות דרכים. הוועדה, בראשותו של ד"ר יעקב שיינין סיימה את עבודתה בחודש יולי 2005 והגישה את הדו"ח לשר התחבורה. בימים אלה מתחיל לפעול צוות היישום של המלצות וועדת שיינין בראשות שר התחבורה, מר מאיר שטרית. זאת, לאחר שבתאריך 17.7.2005 המלצות הוועדה אושרו על ידי הממשלה. הצוות אמור לקדם את מימוש ההמלצות, כדי שהחל משנת פעילות 2006 הרשות הלאומית לבטיחות בדרכים תחל ביישום התוכנית הרב שנתית. יישום התוכנית זהו כעת היעד הלאומי, שממשלת ישראל החליטה לאמץ כדי לתת מענה כולל ויעיל למאבק בתאונות הדרכים. זאת כדי להביא לשיפור ברמת הבטיחות של משתמשי הדרך, לצמצום בכמות הנפגעים בתאונות, ולהקטנת הנזק הכלכלי שהתאונות גורמות למדינה.

הפעילות תעקוב אחר דיווחים על תאונות דרכים, תוך הבאת אירועי מקרים שיכולים היו להימנע בנהיגה איטית וזהירה יותר. אירועי מקרים של נהיגה תחת השפעת אלכוהול, ושימוש בסרטים ובחומרי עזר כגון שירים, קליפים ועיתונות יומית. החניכים יכינו בעצמם תשדירי שירות על נהיגה זהירה.

אדר-ניסן (מרץ)

חינוך מיני ואיידס - פיתוח יכולת קבלת החלטות אישיות, יחסים שבינו לבינה, והקניית ידע ספציפי על מחלות מין בכלל ומחלת האיידס בפרט. הכרת אמצעי מניעה לסוגיהם.

תוכניות מניעה – משפט ציבורי למנהל מסעדה שמעלים עין מלקוחות שמעשנים במסעדה שלו.

פורים – קריאת המגילה מנקודות מבט של הגיבורים השונים, והמחזתה כל פעם בראייתה של דמות אחרת.

ניסן-אייר (אפריל)

פסח – "כי גרים הייתם בארץ מצרים". בהגדה של פסח מלמדים אותנו לזכור את הימים בהם היינו אנחנו גרים בארץ זרה. האם זיכרון זה מאפשר לנו לנהוג ביתר הומאניות כלפי הגרים בארצנו, כלפי מיעוטים ואוכלוסיות חלשות מאתנו? חוסנה של חברה מתבטא בין השאר ביכולת שלה לנהוג בהגינות כלפי החוליות החלשות בקרבה. האם אנחנו בחברה הישראלית הצלחנו ליישם עיקרון זה? זו הזדמנות ללמוד ולהכיר את סוגיית העובדים הזרים במדינת ישראל. סיור באזור התחנה המרכזית הישנה והחדשה בתל-אביב יהיה מאוד חשוב בשלב זה.

יום השואה והגבורה – דרכי התעמולה הנאצית. שטיפת המוח גרמה אפילו ליהודים עצמם לסלידה מ"היהודי" כפי שהוצג ע"י הנאצים.

יום הזיכרון לחללי צה"ל ונפגעי פעולות האיבה – לשכבה הבוגרת ערב שירי זיכרון.

יום העצמאות – דמות השנה שלי במדינה. הצגת הדמות באופן מוחשי – ויזואלי, על פי מאפייניה, בתמונה, בפנטומימה, בהצגה תיאטרלית ובכל דרך יצירתית אחרת.

אייר-סיוון (מאי)

ל"ג בעומר – נחוג את החג סביב המדורה עם בשר צלוי, תפוחי אדמה ומרשמלו ומצב רוח מרומם.

פרידה - תהליכי הפרידה המתקיימים בפנימייה, נועדו לרכך את החוויות הקשות של פרידות כושלות מן העבר, ובד בבד להכין את החניכים לפרידה הצפויה מן הפנימייה, שתהווה מסגרת תומכת אל החיים בחוץ.

אחת התגובות הרגשיות המאפיינות סיום תהליך היא חרדה לקראת פרידה. המשמעות האישית הניתנת לפרידה היא תוצר של ניסיון קודם של פרידות אמיתיות או מדומות, שחוו אנשים במהלך חייהם.

לקראת פרידה מהצוות החינוכי, מדריך או אם בית, יכולה להיווצר "העברה" או "השלכה" של רגשות פרידה מההורים - בעיקר אצל מתבגרים, וביתר שאת אצל חניכי פנימייה, שהפרידה מהבית היא חלק מהווייתם.

עיסוק בנושא הפרידה ביוזמת המדריכים הוא חיוני ביותר. העימות עם הרגשות הכרוכים בפרידה עלול להיות קשה הן לחניך והן למדריך. עצם ההתנסות בעמידה בהצלחה בכאב וברגשות שליליים - עשויה לחזק את ההערכה העצמית ואת ההכרה שניתן להתמודד בהצלחה עם רגשות אלה ואף לצמוח מהם. חשוב לא לטאטא רגשות מתחת לשטיח, אלא להעלותם, כדי שהקבוצה והפרט יתמודדו איתם ויעבדו אותם לחוויות מתקנות.

(נפרדנו כך - עיבוד תהליכי פרידה לקראת סיום השנה בפנימייה/ המרכזייה החינוכית) יש לתת מקום לכאב שבפרידה אבל להדגיש את הכוחות שיש לכל אחד מאתנו כדי להיפרד פיזית, ולאמץ באופן רוחני ונפשי "נכסים" שצברנו במשך השנים בפנימייה. הפעילות בנושא הפרידה תכלול שיחזור של אירועים מן העבר שכללו פרידות, ומה לקחנו אתנו "כצידה לדרך". איזו מתנה אתן לחברי, מהחוזקות שבי. איזו מתנה ארצה לקבל?

שבועות - תיקון ליל שבועות (פירוט בפרק על שכבת ז').

רשימת מקורות וחומרי הדרכה

היכרות – כל ההתחלות

לי, לך, לנו - יעל דרורי, הוצאת גוד טיימס, תשמ"ח.
 "ערפל של התחלות" – חוברת בהפקת המרכזייה החינוכית.
 אלפיים משחק ומשחק – משה הורוביץ, הוצאת הקיבוץ המאוחד.
 אתגר ההתבגרות – סמילנסקי – כרך א', הוצאת רמות.
 משחקים – מרגלית עקביא, הוצאת כתר ויליך.
 משחק: "הופ נקלטתי" – המרכזייה החינוכית

חגי תשרי

הפעלופדיה – אנציקלופדיה לפעילות חברתית, כרך "הקבוצה", הוצאת ידיעות אחרונות,
 ספרי חמד, החברה למתנ"סים ומשרד החינוך והתרבות, תל-אביב, 1995.
 הפעלופדיה - כרך סתיו
 תורה בחיי יום יום – ימים נוראים – מרכזייה חינוכית
 מידי חודש בחודשו – אגף לתרבות תורנית

אני והקבוצה- גיבוש קבוצה

"אני והפנימיה" – מרכזייה חינוכית
 "גניבות קטנות" – מרכזייה חינוכית
 "כשירות חברתית"- שוש ויפת בן אמוץ, הוצאת משרד החינוך והתרבות, ירושלים, תשמ"ט.
 יחיד וחברה – רן להב – מנהל חברה ונוער, הוצאת משרד החינוך, אגף הנוער, תשמ"מ,
 1980.
 לחוד וביחד – ישראל פזי – הוצ' רמות.
 חינוך מפעיל ומונע – אברהם ומירה חמו, דפוס מולטיפרס, ירושלים, תשמ"ה, 1985.
 אתגר ההתבגרות – סמילנסקי, כרך א'.
 הפעלופדיה – כרך הקבוצה

יצחק רבין ז"ל

ערכת הפעלה – מט"ח
 מרכז ההסברה.
 על פרשת דרכים – ממחלוקת לשיח, דר' יוסי לנג, משרד החינוך והתרבות
 שלום חבר- מרכז יצחק רבין לחקר ישראל, תל-אביב, 2003.
 בעת מחלוקת- מרכז רבין לחקר ישראל

חנוכה

הפעלופדיה – כרך חנוכה
 תורה בחיי יום יום.
 מידי חודש בחודשו
 אלפיים משחק ומשחק – כרך ד'

העצמת חניכים

"בחירות" - חוברת בהוצאת המרכזייה החינוכית (שנים, 1999, 1981, 2001).
 חוברת מנהיגות – מנהל חברה ונוער.
 להיות מד"צ – מנהל חברה ונוער.
 הפעלופדיה – כרך מנהיגות.
 לי, לך לנו - יעל דרורי
 הפעלופדיה – כרך הקבוצה
 מידי חודש בחודשו
 הפעלופדיה – כרך חורף
 אלפיים משחק ומשחק – כרך ד'

ט"ו בשבט

הפעלופדיה כרך המשפחה.

פרוייקט "בר-מצוה"

הפעלופדיה – כרך משפחה
 חוברות בני מצווה – הוצאת משרד החינוך והתרבות.

חינוך מיני

כישורי חיים – מיכל רוזמן, רזיה פרנקל, נילי זלצמו – הוצאת רמות.
 אתגר ההתבגרות – פרופ' סמילנסקי וצוות נט"ע, אוניברסיטת תל-אביב, בית הספר לחינוך,
 ומשרד החינוך והתרבות, האגף לתוכניות לימודים, הוצאת רמות, כרך ו', תשמ"ח, 1988.
 אתגר ההתבגרות – כרך ב'
 "האגודה לתכנון המשפחה" – רח' רמב"ם, תל-אביב.
 "האגודה למניעת איידס"
 סדרת נושאים מעובדים - תוכנית החינוך לחיי משפחה והחינוך המיני, מהדורת ניסוי,
 ירושלים, תש"ם, משרד החינוך.
 בינינו- קשר בין המינים, הוצאת משרד החינוך ומשרד הבריאות

חג פורים

הפעלופדיה – כרך אביב.

אלפיים משחק ומשחק.

אקטואליה

נכון לעכשיו – כתב עת בהוצאת מט"ח.

ל"ג בעומר, שבועות יום הזיכרון והשואה.

הפעלופדיה – כרך אביב, קיץ.

מידי חודש בחודשו.

"תורה בחיי יום יום".

יד ושם-פרסומים שונים

לוחמי הגטאות – פרסומים שונים

פרידה

חוברת: נפרדנו כך – המרכזייה החינוכית

הפעלופדיה – כרך הקבוצה בקיץ.

תקשורת ושיתוף פעולה

הפעלופדיה- כרך קבוצה

לחוד וביחד

יחיד וחברה

המשמעות של שפת הגוף- אלן פייס, הוצאת' אור עם.

אתגר ההתבגרות- כרך א'

דימוי עצמי

"דימוי עצמי" – מרכזייה חינוכית

כישורי חיים

אתגר ההתבגרות

"תן וקח" - מרכזייה חינוכית

קבלה ונתינה

קבלה ונתינה – מרכזייה חינוכית

איכות הסביבה

לחיות ביפה – משרד החינוך

תוכנית מניעה:**עישון, אלכוהול, סמים.**

אוגדנים המכילים בתוכם שפע של פעילויות ומשחקים המצויים במרכזייה.

לשאוף אויר בריא – מרכזייה חינוכית

אתגר ההתבגרות

סמים בראש – מיכל רוזמן, ירמיהו אביעד, הוצאת רמות

אלימות

"הדברות" - חוברת בהוצאת מנהל חברה ונוער.

משחק: "הסלמה בסכסוכים" - הוצאת המרכזייה החינוכית

בספריית המרכזייה מצויים ספרים העוסקים באלימות כגון: "חינוך ללא אלימות", המועצה

הלאומית לשלום הילד, "אדם לאדם - אדם", "בלי מכות ובלי צעקות".

שפע הפעלות המצויים באוגדנים בחדר ההדרכה שלנו.

ימי הולדת

הפעלופדיה – תרבות וערכים

משפחה אלפיים משחק ומשחק

לי, לך לנו

תקשורת בין אישית

הפעלופדיה - כרך קבוצה

לחוד וביחד

יחיד וחברה

המשמעות של שפת הגוף - אלן פייס, הוצאת אור עם.

אתגר ההתבגרות- כרך א'

דמוקרטיה

חוברות הבחירות – מרכזייה חינוכית

"דמוקרטיה מהי?" בהוצאת האוניברסיטה הפתוחה.

דמוקרטיה וסדרי שלטון, השכנת שלום ופתרון סכסוכים - הפעלות המצויות בספרייה.

זהות יהודית

ספרי היסטוריה העוסקים בתולדות ישראל.
 ספרים רבים בהוצאת: "מליץ" - עוסקים בנושא ספיציפי זה.
 "מדור לדור" - טקסטים בנושאי יהדות - הוצאת המרכזייה החינוכית.
 "מדינת ישראל כמדינה יהודית".
 "להיות עם חופשי".

אחריות ומעורבות

"ראש גדול, ראש קטן"

הכנה לצה"ל

מעגלי חיים - "להיות חייל בצה"ל", המכון לאמצעי הוראה, תשמ"ד.
 לקראת השירות בצה"ל – רב"ן לוסקי, סרן במילואים חנן רותם, הוצאת צה"ל.
 סיבוב חד – משה ישראל, א. שוילי, הוצאת רמות, תשנ"ג, 1992.
 להיות חיילת – נעמי גל, הוצאת כתר, 1988.

צרכנות נבונה

"הקניון" - הוצאת המרכזייה החינוכית.

הכנה לחיים

"אני והפנימייה" - הוצאת המרכזייה החינוכית.
 "ערפל של התחלות" - הוצאת המרכזייה החינוכית.

הכרת הסביבה

לפי אזורי הפנימייה - במרכז ארץ ישראל יפה, תל-אביב, החברה להגנת הטבע, קק"ל,
 רשות שמורות הטבע

זהירות בדרכים

עמותת אור ירוק
 משדרים בטיחות – הוצאת מט"ח
 גם בכביש תהיה בן-אדם – מנהל חברה ונוער תשס"ד.
 חינוך לבטיחות בדרכים- ת"ל, תשנ"ד.

רשימת סרטים מרוכזת המצויים במרכזייה החינוכית בתל - אביב

לרשימת הסרטים המוצעים (והמסומנים בכוכבית בלבד) קיימים תדריכים, בקובץ:
 "פעולה מן הסרטים". כמו כן ניתן לצפות בסרטים אלו במרכזייה החינוכית.

עלייה וקליטה – קליטת עולים, השתלבות, הסתגלות, התחלות, מפגש בין תרבויות.

סלאח שבתי

תרנגול כפרות

קטי חדשה בעיר

קרוקודיל דנדי

ויקטור

על נוער יוצא העדה האתיופית

ויקטור

תרבות המועדונים של נוער יוצא אתיופיה

רקע היסטורי על אתיופיה

סיפורי סבתא

מחלום לתקווה

שיעור מולדת

החברים של סבתא

זרה בתוכנו

תחייה ותהייה

זרזירים

צ'ארלי סקווש הולך העירה

הקיץ של אביה

חג הסיגד

עליית משה (העלייה מסודן)

סיפורי עליית יהודי אתיופיה הקומיטה

סטריאוטיפים, דעות קדומות

סלאח שבתי

עוזר בית ערבי – מתוך הסדרה: קרובים קרובים
נערי סקוטסבורו

מפגש בין תרבויות (רב-תרבותיות)

סוף העולם שמאלה
אולי נתנשק
חתונה יוונית שלי
לזכור את הטיטאנים- על הבעיה הגזעית שחורים לבנים בארה"ב
מחוננות- סרטה של חנה הספרי אזולאי על התחנכותה בפנימייה בביאר
סאלח שבת
ויקטור
תרנגול כפרות
זרזירים
צ'ארלי סקווש הולך העירה

סרטי הדרכה

בוב מקפרלין בהופעה חיה- אנאלוגיה למתודות בהדרכה
כשהאסימונים נופלים
עבודת נמלים- סרטו של וודי אלן על עבודת צוות
יום בחייה של בוני קונסלו
חירש כמוני
שוק הדגים בסיאטל- מולטידע
תנו להם חמוצים- מולטידע
גאנג הו - מולטידע

קבלה ונתינה

אורחת ללילה

יהודים וערבים

עוזר בית ערבי – מתוך הסדרה: קרובים קרובים

אלימות, הסלמה בסכסוך

שכנים א' ו ב'

בלאבלוק

בובי

יחסי הורים מתבגרים

שמים אפורים

עץ הדובדבן השבור

הכפפה

אורחת ללילה

חינוך מיני

דימוי עצמי

לסניור באהבה

דימוי עצמי – מתוך שמיניות באוויר

אשה יפה

בובי

אחריות, מעורבות חברתית

התליין

בעל זבוב

צדק ומשפט

נערי סקוטסבורו

אפליה וקיפוח חברתי

נערי סקוטסבורו

עוזר בית ערבי

המכתש

דילמות מוסריות

ענין של מצפון

נקודת שבירה

היחיד והקבוצה, השונה בחבורה

שונה אך לא משונה
ביצה יוצאת מן הכלל
בובי
הכיתה התשיעית
קטי חדשה בעיר
אנשים מיוחדים
לרקוד ברייל
המכתש

עונש, תגובות חינוכיות

העונש
עץ הדובדבן השבור
היו שלום ילדים – קורצ'ק

יחסי מדריך וחניך, מנהיגות

ליצן לבן
היו שלום ילדים – קורצ'אק
הכיתה התשיעית
הכל אודות בובי
תרנגול כפרות
בוב מקפרליין בהופעה חיה – אנאלוגיה למתודות בהדרכה
כשהאסימונים נגמרים
עבודת נמלים
יום בחייה של בוני קונסלו
חירש כמוני

דמוקרטיה

חוות החיות

בעל זבוב

קידום לימודי

כמה קשה זה יכול להיות

מעמד משלו

עץ הדובדבן השבור

לסניור באהבה

כשהאסימונים נגמרים

שונות, פלורליזם

בלאבלוק

ביצה יוצאת מן הכלל

צ'ארלי סקווש הולך העירה

התחלות חדשות

קטי חדשה בעיר

היו שלום ילדים – קורצ'אק

ויקטור

שואה

הגפרור העשירי

עמוד האש

המכתש

אמבולנס

היו שלום ילדים – קורצ'אק

אמנות הקולנוע

שכנים א' ושכנים ב' –

שימוש מתוחכם באנימציה, מוסיקה, סמלים.

השוואה בין שני הסרטים מבחינת דרך עשייתם.

בלוז לעיר הגדולה
בניית תמונה בסרט, רקע ודמויות, זוויות צילום, מבנה, צבעים וקולות.
שמיים אפורים
אכספוזיציה ואפילוג.
קולנוע כטקסט.
תהליך בניית היפותיזות.

סמל ומטאפורה בסרטים

הבלון האדום
שכנים א' ושכנים ב'.